

הא' אופנבכר : אלה מונחים כלליים : עשיית תמונה יותר גדולה ויותר קטנה, כגון הגדלת הנגטיב. אבל כאן, בנידון שלנו, מדובר על הקטנה יתרה.

הא' בן-חיים : מציע להצבעה את אישור הרשימה כולה חוץ מן המונח הנידון כאן, ומונח זה יובא לדיון בישיבה הבאה.

בעד אישור הרשימה הצביעו - 17	
נגדו - 0	
נמנעו - 3	

רשימת מונחי הצילום פרקים ו-יד אושרה (חוץ מן המונח הנ"ל)¹

הישיבה השבעים ושמונה

ביום כ"ו באדר א' תשכ"ז, בשעות 3.15-6.45 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים : החברים האדונים אברמסון, בלאו, בן-חיים, בן-נון, בנעט, ברגרין, גרינברג, זיידל, ייבין, מלמד, סדן, ענגון, ריבלין, שירמן, שלי.
 החברים היועצים האדונים אירמאי, דותן, מורג, רוונטל.
 המנהל האמרכלי הא' בן-מנחם.
 חברי המזכירות: הגברות בהט, גרשטר, קלאר ורייך והאדונים איתן ומדן.
 אורחים: בני משפחת לייבל - הגב' והא' ברוידא והא' לייבל.
 הגב' א' ענגון והגב' א' ירון.

- סדר היום :
- דברי אוכרה לחברים נחום סלושץ ז"ל ודניאל לייבל ז"ל
 - הודעה על פרישת הא' מ' שמיר
 - אישור התקציב לשנת 1967-1968
 - מילואים למונחי הימאות, פרק י' (מקודם ט') - מונחי ניטול מטען
 - דיון בהצעת כללי הכתיב.

א. הא' בן-חיים : ישיבתנו היום היא בסימן של אבל, אבל על חבר יקר, איש חמודות, דניאל לייבל, שהלך ממנו לפני 15 ימים.

רב פעלים היה חברנו לייבל בענייני הציבור ובענייני הספרות, וכל מה שעשה באהבה ובמסירות עשה, אבל יותר מכולם הייתה נפשו קשורה בחכמת הלשון ובעשייה בלשון, ועל כן כה מסור היה לאקדמיה ללשון, פעיל ומתמיד בעבודותיה. וכשם שאהב את העיסוק בלשון, כך נהג כבוד, חיבה וידידות לחבריו בעבודה, שלעתים קרובות התנצח עמהם בענייני הלכות לשון, וחבריו אהבוהו בשל מידותיו התרומיות ומידת האצילות שבו.

נקראו דברי הא' קרוא

לזכר נחום סלושץ ז"ל²

פרופסור נחום סלושץ היה לא רק זקן חברי האקדמיה, אלא גם זקן דור חכמי ישראל, זקן הסופרים העבריים, גם זקן הארכיאולוגים והחופרים העבריים. והוא גם קיפל ארצות. היה פעיל ברוסיה ובצרפת ובאפריקה הצפונית ובארץ-ישראל.

1. המונחים יבואו במילון למונחי הצילום, העתיד לצאת בסדרת המילונים המקצועיים.
 2. נפטר ביום ב' בטבת, ודברי האזכרה נדחו לישיבה זו בשל תוכנה המיוחד של הישיבה הקודמת.

גולד בראשית שנות השבעים בסמורגון שבליטא, וכל ימיו העדיף את נפת מולדתו כמקום תורה והשכלה גם יחד, אבל עוד לפני שנות השמונים עבר לאודיסה, ושם היה עד לפרעות ולתווה הפורייה, שהולידה את חובת ציון ואחרי כן את הציונות. למד רוסית וצרפתית, השתתף באגודה הראשונה לדיבור עברי, "שפה ברורה", וכבר בהיותו פחות מבן עשרים פרסם את ספרו הראשון, "מסע בליטא". גם התחיל לתרגם חוברות מצרפתית לעברית, ואף ספר על אמיל זולה. לצרפתית נשאר נאמן כל ימיו, ותרגם מסיפורי מופאסאן ואת הרומאן "סאלאמבו" של פלופר.

חובת ציון והציונות היו לו מראשיתן תכנית חיים, ובן פחות מעשרים היה, כשעלה לראשונה לארץ-ישראל, ומשלא הצליח בעלייתו הראשונה להשתרש, חזר כעבור חמש שנים לאירופה, השתתף בקונגרס הציוני השני והתחיל ללמוד באוניברסיטה בפאריס.

כאן מתחילה בשבילו תקופה חדשה. מצד אחד נעשה איש מדע במובן האירופי של המלה, חוקר וחופר, מגלה כתובות ומפענחן, מחבר דקדוק הלשון הפיניקית ו"ספר הים" על הים התיכון בימי קדם, מגלה שבטי יהודים באפריקה הצפונית ומבקר אצל שרידי האנוסים בספרד. מבחינה אחרונה זו היה כמין תייר בימי הביניים, המגלה יישובים יהודיים נידחים. ומן הצד השני הוא עסקן ציוני, משתתף באספות ובכינוסים, עולה ארצה להשתקע ופעיל בחברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה ובמוסדות לתחיית הלשון, כותב ספרים ומאמרים, מרצה, מעורר ומתווכח.

מתוך כל הפעולות הללו בולט ספרו "קורות הספרות העברית החדשה", שהוא ראשון בנושא זה. הספר נדפס בשנת תרס"ה בהוצאת "תושיה". זו הפעם הראשונה נחשבה הספרות העברית החדשה כנושא להיסטוריה. הוא הראשון שקבע את משה חיים לוצאטו כראשון לספרות העברית החדשה, ועד היום לא הוכרע הדין בין חוקרי הספרות אם צדק סלושץ או יריבו קלוזנר, שטען כי נפתלי הירץ יזיל הוא הראשון. הספר מחולק לשלושה חלקים. הראשון מוקדש לספרות העברית החדשה באירופה המערבית, החלק השני לתקופה הראשונה של ספרות ההשכלה ברוסיה (עד י"ל גורדון), והחלק השלישי ל"ל גורדון, סמולנסקין, ראשית העיתונות העברית, ראשית ספרות התחייה אחרי פרעות שנות השמונים, ראובן אשר ברוידס ("שתי הקצוות"), ליליינבלום החובב-ציון וראשיתו של מנדלי. אז עדיין לא תפס מנדלי אותו המקום, שתפס כעבור שנים מועטות. ביאליק נחשב עדיין כצעיר, ולא נזכר ולא נפקד, אף על פי שבאותה שנה שיצא ספרו של סלושץ פורסמה ב"השילוח" "מגילת האש". על כל פנים סלושץ היה החלוץ בכתיבת תולדות הספרות העברית החדשה, והספר כולו כתוב ברוח ציונית מפורשת.

לכשיצאו בקרוב, כמובטח, כל כתבי סלושץ, ויתפרסמו המכתבים והכתבים שבארכיון שלו, תתגלנה לפנינו פרשיות רבות של הדורות, שהוא היה להן עד וגיבור. איש לא זכה כמוהו לראות את היהדות הרוסית, ראשה ורובה של יהדות העולם, בכל גלגוליה, בימי ההשכלה וההתבוללות, בימי הפרעות, בימי חובת ציון, בראשית היישוב העברי בארץ. זכה לראות את ראשית הציונות ולפעול בה, להיות אחד ממייסדי המדע העברי החדש, הלאומי והבין-לאומי כאחד, להשתתף בחיי היישוב לפני ייסוד המדינה ואחריו, לסייע לתחיית הלשון החל מוועד הלשון בימי אליעזר בן-יהודה, לתרום למדע הזמן הקדום, לחקר פיניקיה ולשונה, לחקר הים התיכון בימי קדם ועוד ועוד.

באקדמיה היה אחד המקפידים ביותר להשתתף כמעט בכל ישיבה. לא חידש מלים, אבל תרם להבנת מלים וביטויים במקרא לפי השוואה ללשונות קדם שמייות, בייחוד לפיניקית, שראה בה ניב עברי. סגנון כתיבתו היה ברובו מקראי, כמעט כמו בתקופת ההשכלה. היה

בשנותיו האחרונות סמל ההיסטוריה התרבותית הסוערת של המאה האחרונה בישראל – שר המאה. זכרו לא ימוש.

הא' סדן אומר דברים

לזכר דניאל לייבל ז"ל

הרבה דברים שמורים בלבי, והרבה דברים מחשבים להגיה מלבי לפי, בזכרי את מורי ורבי וידידי, חברנו האהוב דניאל לייבל, אשר הלך מעמנו, אך אגור עליי עתה צמצום על כמה נקודות נחשבות. אמרו חכמינו: חכם שמת הכול קרוביו, וראינו מאמרם מאומת, בהתכנס אנשי חבורה וחבורה ללוות את ארונו של מי שהיה איש חבורות הרבה, כריבוי קישוריו ושייכויו לתחומי הציבור, השירה והדעת. אך אינו דומה הקרוב מצד אחד ואחר, כשהקרבה גדורה ברצועת זמנים גדולה או קטנה, כקרוב מצדי־צדדים, כל שכן מרובם ככולם, כשהקרבה פשוטה כמעט לאורך מסילת החיים כולה. כי אם אומר להעמיד את הקרבה שבינינו על קצותיה, הרי ראשית הזימון חלה בימי הילדות ובמחווה – תיגוק דבית רבן נמשכתי כשאר בני גילי, לרתחתם ומסירות נפשם של אבותינו לענין הבחירות הדימוקרטיות הראשונות לפרלמנט באוסטריה, וכל הבנתנו, הבנת תינוקות, כי קברניטם של הציונים, אדולף שטאנד הוא כתכלית־הטוב, ואילו מנהיגם של יריביהם, הוא חילופו, ואין צורך לתאר גודל השמחה, כשציוני עירנו והנמשכים להם הושיבו, אמנם, בראשונה איש ציוני בפרלמנט שבויינה. באותם ימי הרתחה נהרו צעירים מרגישים, מקרוב ומרחוק, לסייע להם לציוני העיר ולעשות נפשות למועדם, מהם גם בחורי אגודת חובשי בית־המדרש "השחר", שקצתם כבר עברו ל"פועלי ציון", ובכללם אף דניאל לייבל, עלם עושה ומעשה, שכמסירותו עתה הייתה מסירותו לימים, בימי מפקד האוכלוסייה, כשהיהודים נדרשו מפי השליטים לרשום כלשון דיבורם את לשון השליטים, והיא הפולנית, כשם שנדרשו מפי מצפונם לרשום כלשון דיבורם, לשונם ממש, והיא יידיש, ושוב היו אותם צעירים, ובכללם דניאל לייבל, משוטטים בקהילות לעודד את המוני־העם לעשות כאמתם, והם אמנם נהגו כן, ולא הרתיעום איומים וענשים. ועודי רואה לעיני את זקני ר' אלכסנדר זיסקינד עליו השלום, המובל לבית־הסוהר על שום החטא שחטא, הוא חטא היהודיה, כי הוא מדבר בלשון־עמו. ואחרית הזימון חלה בימי זקנתי ובימי שבתו פה, ירושלים, במעונו, כשבאנו לראות שלומו ומצאנו אותו לפני שולחנו, ספרים נפתחים לפניו, והוא חורז פירוש מפירושו למקרא, ולבנו לא ניבא לנו, כי היא פגישתנו האחרונה בזה, כי מקץ ימים מעטים, יתבקש בישיבה של מעלה.

ובין ראשית־הזימונים ואחריתם רחב ועמק מעגל־חיים ערים ודרוכים של אישיות, שעולמה כבנין תלפיות, ולא פחות משהיא מעורה באנפיו, אגפיו מעורים בה. ותחילת הבניין מעצם ילדותו – יליד קהילת יהודים דמביץ, שהייתה מבחינת מסורתה ולשונה כמין מובלעת של מזרח גליציה במערבה. גדל בבית אביו, משכיל מתון, באווירה של חיבת ציון, שנתחזקה ברישומו של שאָרו, שהיה עם ראשוני המתיישבים במחניים שבגליל; ועם מעבר המשפחה לטאראנא, מרכז "אהבת ציון" ועיר הציונים המובהקת, נתחזקה בו הרוח הזאת, והיה עם מייסדי אגודת "השחר", שדגלה בשניים עיקרי הציונות, והיא טיפוח תרבות עברית ולשונה ועלייה לארצנו, וחבריה אף דרשו עיקריהם הלכה למעשה, וכשם שמצאת ראשוני עוליהם בעלייה השנייה, כך אתה מוצא אחרוני עוליהם בעלייה השלישית. עד מהרה בא מעברו לתנועת "פועלי־ציון", והוא פועל בייחוד באגפם של בני הנעורים "יונגט", והוא נאמן לה וליסודותיה כל ימיו, והיה מראשיה, גם בתחומה של מדיניות גם בתחומה של תרבות, נושא דברה ועורך עיתוניה, גם בגולה גם בארצנו. בה גם השרישה והסעיפה פעולתו ללשון יידיש

ולספרותה, שלא הניח ממנה בארצנו, ואדרבה פיתחה ברוב תנופה ומסירות, ואם ספרות יידיש חזרה ונכבשה לאהבת ארצנו, וארצנו נכבשה לספרות יידיש, ועתה גם פינה ויתד לה בה, עיקר זכותו היא, והיא אף תעמוד לו כזכות קיימת.

וזאת לזכור, מלחמתו ליידיש היתה שונה, בכל הבחינות, מנוסחה השגור – היא לא באה להצר את הלשון העברית, שנאמן לה בכל נפשו ועשה לה ובה; היא באה מתוך התקוממות של מה שאין לו, ברוך השם, מונח בלשונו, אבל הוא מצוי כמובן, בלשון הגרמנית – Abbau, כלומר שמיטה, ולעניינו עתה, שמיטת ערכי תרבות, שעמנו קנאם באימצי רוחו ובמיצוי נפשו, והשכחתם, הוא הוא Abbau, הפותח היום בשמיטה של ערך כלשון האימהות, ומסיים מחר בשמיטה מקפת יותר, כוללת יותר, שמיטת היסודות. ואמנם, הייתה זו מלחמה בדלדול המכון, המתוכנן, מלחמה לשמירה על יצירה גדולה של רוח העם, שאינה בת תחרות ליצירה גדולה הימנה, והיא הלשון העברית וספרותה. הלא מעטים כמוהו יכלו לומר בלבב שלם "כי עבד לעברית אנכי" – שהרי היה עבדה יום יום, שעה שעה. עין חדה הייתה לו לב/ כצנלסון, אשר בבואו לבנות עיתונם של הפועלים בארצנו, "דבר", קירב את דניאל לייבל, על אף הריחוק והיריבות שבאידיאולוגיה והמפלגה שביניהם, ונעשה המגיה, ולימים ראש המגיהים, כשפירושה ומשמעה של אותה משרה קטנה כהונה גדולה – למעשה היה בעליה, מפקחה ומדריכה של אותה יריעת-דברים, שהייתה, בימים ההם, בית אולפנא של ציבור גדול; ומתחילה לא נלקח לתקן שיבושיהם של סדרים בלבד, אלא בעיקר לטייב, במסגרת עיתונם של פועלי ארצנו, את לשוננו בכתב, כדי שתטיב את לשוננו בעל-פה, והרבה מזכותו של העיתון בשיפורה של לשוננו בא בזכותו שלו. מה היה לנו, אנשי בית "דבר", המגיה שלנו – ניתן ללמוד מתוך המכתם הנחמד, שכתבו אחד מקרבנו, הוא המשורר נתן אלתרמן, שכך לשונו הזהב:

וּמְפַעֵם בּוּ הַחֹשׁ	לְדַנְיָאֵל לַיִיבֵל
הַשְּׂשִׁי לְבַלְיֹשׁ,	הַמְּלֵא וְגִדְיֹשׁ
וּמְהַבֵּהּ בּוּ רְגֹשׁ	וְנִקְוֵד וְדִגְיֹשׁ
שֶׁל פִּיּוֹט לֹא-קָבוֹשׁ,	וּמוֹפְעֵי חֲמוֹשׁ
וּמֵהֶדּוּ עַד פּוֹשׁ	כְּחֻכֵּם וְאַמְגֹּשׁ,
הוּא מְבִיא לְקִדְוֹשׁ	כִּי מְבַהֵק הוּא וּמְשֻׁלֵּם
יֵין מְסַרְתַּת נְטוֹשׁ	בְּסוּד וּבְדִרְוֹשׁ,
בְּגִבְעִים שֶׁל חֲדוֹשׁ.	וְאַיִנְנוּ פְּרוֹשׁ
	מְהוֹמֹר גּוֹשׁ עַל גּוֹשׁ,

ואמנם, כהגדרתו של המשורר – שפתים יישק – כן הוא. היה האיש מבני הגזע, שהוא עתה לצערנו, מנדיר והולך, ונקווה לתחייתו – הוא היה בעל כינור, שהוא גם מנגנו גם מתקנו, ואין כוחו כמנגן, המחייב מיוזג וצירוף, פורע את כוחו כמתקן המחייב הפרד ופירוק, ואיפכא. לאמור, כוחו כאומן לא פרע את כוחו כאמן.

עד היכן כוחו במיוזג וצירוף הגיע – צא וראה שיריו ביידיש. מהם שנתקבצו באסיפת "אין גרינעם לאמפענשיין". וכן צא וראה שיריו בעברית אם ב"העובד" אם ב"הפועל הצעיר", שלא זכו לכינוסם, והם חתומים בשמו הבדוי: מ' סתר. וכן צא וראה מפלאות תרגומו משירת הפולנים, שאהב אותה וביקש להאחיב אותה, והגיש לנו מתת כפל – מזה תרגום שני מחזותיו של סטניסלב ויספיאנסקי, שענינם נוגע במחוזם של ישראל, Daniel ו-Sedziowie (= שופטים), ותמצא תרגומים ליידיש מלאכת מחשבת; מזה תרגום הפואימה החזיונית של יוליוש סלובצקי "אנהלי", שיצאה בשתיים מהדורות, ותמצא תרגומה לעברית מלאכת מחשבת

מפנים למלאכת מחשבת. עד היכן כוחו בפירוק והפרד הגיע – צא וראה מחקריו המצוינים בלשון יידיש, בייחוד ב"פילאָלאָגישע שריפטן", שבהם הוא נראה כממשיכם של החוקרים, שהעמידה ארץ הולדתו ללשון הזאת – לודויג מאנש, אלפרד לנדוי, ברל וואַכשטיין, בנימין זאב זגל, י' ווילר, מתתיהו מיוזש – ולא בכדי עוררו נחום שטיף לישיב בקתדרה ליידיש, שנתכוננה בבירת המועצות, אבל הוא לא מדד כל גדולה לעצמו במה שהמיר פרופסורה במינסק בשולחן של מגיה בתל-אביב, ואדרבה, שמח היה על שזכה לחיות במוקד תחייתו של העם. ואם נבקש קו שני, המבריא את כל חייו ופועלו, הרי זו דבקתו בספר הספרים – במשך ארבעים שנות היכרותו הקרובה, לא אוכל להזכיר לעצמי מאלפי שיחותינו שיחה אחת, שבה לא יגלגל בענייני התניף. ולא עוד, אלא עשרות עשרות דברים, שהעלם לימים במחקריו המצוינים – מהם שנדפסו ב"לשוננו", "תרביץ", "בית מקרא" ובכמה אסופות – כבר שמעתים לפני שנים, והיא עדותו לגודל שיקולו, שכל סברה והשערה נבחנה לו ברוב ימים של עיון מדוקדק ובחינה חוזרת, וכשאמרתי לו פעם אחת דרך ליצה, כי ראוי לו שיתלה לפניו תמונתו של אהרליך, בעל "מקרא כפשוטו", שהוא, כנראה, האידיאל שלו, השיב בבת-שחוק: אם אעשה כן, אתלה על ידו את תמונתו של שד"ל, שכשם שאנו רשאים בתעוזתו של זה, כך אנו חייבים ברהייתו של זה. ניתנה האמת להיאמר, כי הקרובים אליו דימו, כי הוא נוהג בזובו כוחות הרבה ועקיפי עשייה הרבה, באופן שהטפלה דוחה את העיקר. אבל עתה, בהיסתם הגולל על החיים היפים האלה, נראה, כי בסופו של חשבון, הם נראים עשויים תחנות תחנות, שכל תחנה מפנה את מקומה לגדולה הימנה, עד בוא התחנה, שאין לו גדולה הימנה. אבל לפי שידענו, כי התניף היה לו חמדת החמדות כל ימיו, הרי בראותנו, כי בתקופת חייו האחרונה, הניח את המונה של תל-אביב וברר לו את שקטה של ירושלים, הדייר עצמו מכל עיסוק ופעולה, וכל כוחו קודש לסיכום עיונו וחיקורו במקרא, ואף העלהו במגילת-ספר, שהניחו ברכה. מותר לנו, כמדומה, להעז ולומר, כי בינה גדולה הייתה בהם בחיים האלה, שהבדיעבד שלהם מתגלה בסופו בחינת הילכתחילה שלהם, והיא גדולתו אשר בהגיעו אליה

וַיַּעֲמֵד הָאִישׁ, וְהוּא מִבֵּיט מִשְׁתָּאָה
וַיִּקְד וַיִּלָּךְ.

ב. הא' בן-חיים: בפרוס שנת תשכ"ז סקרה המנהלה את מצב העבודה באקדמיה ואת תכניתה לשנה זו, על פי דין-וחשבון, שהביאה לפני המזכירות המדעית. ראתה המנהלה, שנסתעפה עבודתנו בכלל ובתחום המונחים בפרט, ועדיין יש תביעות מן האקדמיה, שאין בכוחנו לפי שעה למלאן.

עבודתנו, כידוע, נעשית בוועדות, שחברינו ולקוחותינו, כלומר בעלי המקצועות, משתתפים בהן. המנהלה ראתה, שלא השתתפו חברים-יועצים אחדים השתתפות פעילה בעבודתנו במשך שנים, והחליטה לפנות אליהם ולבקש את השתתפותם להבא, כפי שהתקנון מחייב.

החבר-היועץ, הא' משה שמיר, הודיע שלצערו לא יוכל להשתתף גם להבא בעבודתנו, ולפיכך ביקש, שיוצא שמו מרשימת חברינו.

המנהלה דנה במכתבו, ובישיבתה בכ"ג בשבט החליטה החלטה זו:

"המנהלה מקבלת בצער את הודעת התפטרותו של הא' שמיר ותודיע על כך למליאה" והריני מביא את החלטת המנהלה לידיעת החברים.

המליאה מאשרת את ההודעה.

ג. הא' שלי מביא לפני המליאה לאישור את

אומדנת התקציב לשנת 1967/68

הוצאות

		1. מינוח, דקדוק ושירות לציבור	
		א. העבודה המדעית	
		105,000	(1) משכורת: 8 מזכירים
150,000	45,000		5 עוזרים
18,000			(2) הוצאות סוציאליות
5,000			(3) רכישת ספרים לספרייה
175,300	2,300		(4) ספרות מקצועית לעובדים מדעיים
	<u>2,300</u>		
		ב. פרסומים: הדפסה, שכר-סופרים	
		9,200	(1) זיכרונות האקדמיה
		19,500	(2) "לשונו"
		10,500	(3) "לשונו לעם"
		14,000	(4) עלוני "למד לשונך"
		17,500	(5) מילוני מונחים מקצועיים
		10,000	(6) האגרון לרב סעדיה גאון
		10,000	(7) עברית וארמית נוסח שומרון (ד')
271,000	95,700	5,000	(8) דקדוקי הטעמים לר' אהרן בן אשר
	<u>95,700</u>		
		2. המילון ההיסטורי של הלשון העברית	
		א. העבודה המדעית	
		72,000	(1) משכורת - 6 עובדים מדעיים
		9,500	(2) הוצאות סוציאליות
		1,200	(3) ספרות מקצועית לעובדים
		87,200	(4) עריכה: שכר והוצאות אחרות
		<u>4,500</u>	
		ב. עבודת המיכון	
		33,000	(1) משכורת - 4 עובדים
		4,300	(2) הוצאות סוציאליות
		30,000	(3) דמי שימוש במכונות יב"מ
		12,000	(4) דמי שימוש במחשב האלקטרוני
191,500	104,300	25,000	(5) ציוד להפעלה, כרטיסי יב"מ ושונות
	<u>104,300</u>		
		3. פרסים למחקר	
		9,000	(1) פרסים שהוכרו עליהם מקרן זאלצמן
9,000	9,000	9,000	
	<u>9,000</u>		
		4. אמרכלות	
		א. משכורת	
		70,000	(1) 9 עובדים
		79,000	(2) הוצאות סוציאליות
		<u>9,000</u>	

ישיבות המליאה

		ב. הוצאות שונות	
			(1) החזקת הבניין והגינה בירושלים
		3,000	(2) משלוח בדואר
		3,000	(3) ציוד משרדי וצרכי כתיבה
		7,000	(4) טלפון
		6,000	(5) נסיעות וארגון ישיבות
		12,000	(6) דמי ביטוח
		1,250	(7) ביקורת חשבונות
		1,250	(8) החזקת הלשכה בת"א: שכ"ד ושונות
118,500	<u>39,500</u>	<u>6,000</u>	
קרן פנסיה			
			(1) כיסוי חלק מהחוב לקרן הפנסיה
<u>20,000</u>	<u>20,000</u>	<u>20,000</u>	
610,000			
הכנסות			
א. הקצבות			
			הממשלה (משרד החינוך והתרבות)
		400,000	הסוכנות היהודית
		<u>35,000</u>	
435,000			
ב. השתתפות מוסדות בפעולות			
			מוסד ביאליק
		53,000	מוסדות שונים - למילונים
		8,500	שירות השידור
		22,500	הטכניון
		<u>17,000</u>	
101,000			
ג. תרומות			
			עיריות ומועצות מקומיות
		12,000	תרומות מחוץ לארץ
		<u>25,000</u>	
37,000			
ד. מכירות פרסומים			
			מכירות פרסומים
		28,000	
		<u>28,000</u>	
		9,000	ריבית מקרן ואלצמאן
		<u>9,000</u>	
		610,000	

הא' בן-מנחם: הצעת התקציב לשנת 1967/68, המונחת לפניכם, מסתכמת ב-610,000 ל"י. בהשוואה עם הצעת התקציב של השנה השוטפת הרי זו עלייה של 12% בערך; אך אם נביא בחשבון את ההכנסות הממשיות של השנה, שהן רק 87% מהתקציב שאושר, הרי שהצעת התקציב לשנה הבאה, שאנו מבקשים לאשרו, עולה על מה שעומד לרשותנו השנה ב-25% בערך. סעיפי ההוצאות מחולקים לשניים: המשכורת וההוצאות הסוציאליות, המהווים סכום של 369,000 ל"י בערך, שהם 61.5% מכלל התקציב, ו-241,000 לירות, שהן סיכום יתר הסעיפים. סעיף המשכורת הוגדל ב-18 אחוים לעומת השנה השוטפת, וזה כדי לאפשר תיקון המשכורות לחלק ניכר מהעובדים, בעיקר בצוות העובדים המדעיים, והגדלת מספרם. ואילו יתר הסעיפים, שהם הוצאות ודאיות שוטפות, הוגדלו במוצע ב-6.5%, כדי לכסות את ההתייקרות הצפויה.

בהצבעה אושר התקציב לשנת 1967-1968 ללא התנגדות.

ד. הא' בן-חיים: בישיבה ע"ו של המליאה ב'י' בכסליו ש"ז אושר פרק ממונחי הימאות, מונחי ניטול מטען, וחמישה מונחים מתוכו הוחזרו לוועדה לבירור.

הוועדה למונחי הימאות וועדת האישרים מטעם הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה חורו ועיינו במונחים אלה ובהערות חברי האקדמיה עליהם, והן מציעות לאישור המליאה:
 feeder - קָלֶת - כלי זה שבאניות דומה בצורתו ובתפקידו ל"קלת" שבמשנה (ב"ב ד, ג.)
 ובגמרא (ב"ב כ, ע"ב) וברמב"ם (הלכות מכירה כה, ה.).

separation cloth, s. mat - חֲצַת מְטָעָן.
 spillage, sweepings - לְקָט - מה שנופל בשעת הטעינה והפריקה ונלקט אחרי כן.

spontaneous combustion - הַדְלָקוֹת מְעַצְמָה - כך נקבע במונחי הביטוח.
 containerization - מְפֹל (מִן מְכֻלָּה = container) - הוועדות רואות צורך במונח

בן מלה אחת, והן מבקשות את אישור המליאה להצעתן הנ"ל.
 אני מערער על המונח האחרון, מְפֹל, ואם אין ערעור על שאר המונחים, שכולם עשויים מלים עבריות המצויות במקורות - אני מציע, שנאשר את ארבעת המונחים הראשונים, ונדחה את הדיון במונח האחרון לישיבה הבאה.

בהצבעו אושרו ברוב קולות המונחים:
 קָלֶת, חֲצַת מְטָעָן, לְקָט, הַדְלָקוֹת מְעַצְמָה.

ה. הא' קוטשר: הצעת כללי הכתיב, המוגשת עתה לפני חברי האקדמיה, הוכנה בידי הוועדה, שהוקמה לשם כך בישיבה ס' של מליאת האקדמיה בכ"ט בשבט תשכ"ד. חברי הוועדה - שהיא הוועדה השלישית שהעמידה האקדמיה לעניין זה - היו האדונים בלאו, ייבין, מורג, מלצר וקוטשר (י"ר). כמוכיר הוועדה שימש הא' דותן.

ביסוד הצעותיה הניחה הוועדה, שיהיו קיימים בעברית שני כתיבים: האחד מנוקד (לפי כללי הדקדוק המקובלים), והאחר ללא ניקוד. ההצעה המובאת כאן שייכת לכתיב חסר הניקוד.

ההצעות הוכנו במשך שנים עשרה ישיבות, מאדר תשכ"ד עד סיון תשכ"ה, וסוכמו מקצתן על דעת הוועדה כולה, ומקצתן על דעת רובה. בשל יציאתו של חבר הוועדה הא' ייבין לחוץ לארץ הושגה סיכומה ומשלוחה של ההצעה אל חברי הוועדה, ובאייר תשכ"ו נוסחה ניסוח אחרון בידי הא' דותן ונשלחה להם לעיין. ב' במרחשון תשכ"ז נתכנסה הוועדה לישיבה נוספת, ובה הביעו האדונים בלאו ומלצר דברי הסתייגות, והדברים מובאים בנספח להצעה. חשיבותו של העניין ברורה לכול, ואף מוסדות החינוך של המדינה תובעים מאת האקדמיה הוראה והכרעה ברורה.

מבקש אני מכב' חברי האקדמיה שיעיינו עיין היטב בהצעה לקראת הדיון בה בישיבה הקרובה של המליאה.

הצעת כללי הכתיב

1. אין כוחם של כללי הכתיב, המובאים כאן, יפה לגבי כתיב שמות פרטיים, שייכתבו לעתים קרובות חסר, במקום שהכללים מחייבים מלא.
 כגון: משה, נח, שלמה, אהרן, יעקב, כהן.
2. האותיות א, ה, ו, י, הניכתבות בכתיב המנוקד, אין משמיטים אותן אף בכתיב חסר הניקוד.

כגון: ראש, ראשית, בנה, יבוא, איבה, עליך, סוסיו.

3. אין מסמנים את התנועה שאחרי אותיות השימוש ב, ה, ו, כ, ל, מ, ש.
 כגון: בצפת, בחרי"אף, ושמור (= וְשֹׁמֵר), ופדה, וחיו (= וְחַיּוֹ), כבוי (= כְּבִיּוֹ), לפרי, מספר (= מְסַפֵּר), לכתוב.

יוצאות מן הכלל המלים "ליפול, ליטול" הניכתבות ביו"ד אחרי הלמ"ד.

4. כל תנועות u (שורק וקיבוץ), o (חולם, קמץ קטן, חטף קמץ) מסמנים בוי"ו אחת.

הערה: בדפוס ובמכונת כתיבה רצוי לציין לפחות תנועות u בנקודה בתוך הוי"ו (שורק).
כגון: חולצה (חולצה), אוכף (אוכף), שובר (שובר), הונהג (הונהג), הופל (הופל), בוקר, שמור, אומנם, חוכמה, לשומרו, חודשי, טוהורה, פועולך, אונייה, כול.

יוצאים מן הכלל: במקום שיש אם-קריאה (אל-ף או ה-א) אין מוסיפים וי"ו לציין תנועת o.

כגון: תאמר, יאבדו, נאכל (אכל: אוכל), למצא, לקרא, במלאת, עשה (= עֲשֵׂה), קנה (= קָנָה), לא, צאן, ראש, שמאל, כה, פה, איפה.

5. כל תנועות i (חירק) מסמנים ביו"ד.

כגון: דיבור, יישוב, חמישה, פיקדון, דיבר, ניתן, תשמר, לימדו (= לְמַדוּ, לְמִדּוֹ), שנייה, ראייה, שימחה, שיפחה, מילוה, תיגרה, תיכתב, ניכתב, מופעל, דימיון, זיכרון-דברים, ליבי, עזוים, אימה, חיצו, מגינים, מקילים, מגינה, תסיבנה, שיניים, היפעיל, הירבה, היציל, היכיתי.

יוצאים מן הכלל: א) תנועת התחילית בעתיד של בניין קל אינה מסומנת כלל.

כגון: תשמור, תקנה, יקנו, יקח, תקחו, תשאו, תלמדנה.

ב) לפני יו או יו לא תיכתב יו"ד נוספת.

כגון: דיון, בריות, ראיות (= ראיות, ראיות), גורת.

ג) המלים: אם, עם, מן, מלה.

6. כל תנועות e (צירה, סגול וחטף סגול) אין מסמנים כלל.

כגון: ספר (= סִפֵּר), מאה, עדה, חמה, זעה (= זֶעָה), לדה, קבה, ראה, תבה, שד, עד, שדה, להנות, חרש (= חָרַשׁ), חרשים (= חָרְשִׁים), חרות (= חִירוֹת), שנה (= שָׁנָה), אלו, השג, התר, הקש, ערבון, תאבון.

יוצאים מן הכלל: א) בבניין ניפעל מסמנים את תנועת התחילית ביו"ד.

כגון: תיאכל, תיעשה, היראה.

ב) בבניין פֻּעַל ובמשקל פֻּעִיל מסמנים את

תנועת פ' השורש ביו"ד.

כגון: בירך, פירש, גירושים, סירוב, שירות, צירוף.

ג) בצורות המקור מגזרת פ"י שעל דרך לשון

חכמים מסמנים יו"ד אחרי הלמ"ד.

כגון: לישב, לידע, לילך, לירד.

7. העיצור w (ו־ו)

- (א) בראש התיבה מסמנים אותו בו־ו אחת.
 כגון: ותיק, ועד, וידוי, ועידה.
 הערה: המושג "בראש התיבה" כולל במקרה זה גם את הו־ו הבאה אחרי אותיות השימוש ב, ה, ו, כ, ל, מ, ש. כגון: הותיק, הועד, בו־די, לו־עידה.
- (ב) בתוך התיבה מסמנים אותו בשתי ו־וים.
 כגון: עוול, עולה, תוֹך, גוֹיעה, מקוֹה, מקוֹיים, תקוֹה, תקוֹת, זוֹית.
 (ג) בסוף המלה מסמנים אותו בו־ו אחת.
 כגון: קו, וו, צו, לאו, גו (= גו), שלו (= שְׁלו), כסלו, עכשוו (= עֲכְשׁוּ).

הערה: לפני ו־ו זו תיכתב יו־ד במלים האלה: יחדיו, סטיו, סתיו, עכשיו, עניו, שליו (= שְׁלוּ). יו־ד זו, כשהיא ראויה לבוא בכתיב המנוקד, אין משמיטים אותה גם בכתיב חסר הניקוד: ספריו, עליו).

(ד) לעולם אין כותבים יותר משתי ו־וים בוֹו אחר זו.

כגון: כוֹן (= כָּן), מחוֹר, מקוֹת (= מְקוֹת).
 (ה) את שמות האותיות ו, ת' כותבים ויו, תיו, כדי להבחין ביניהם ובין המלים וו במובן קרס, תו במובן סימן. הבחנה זו יש לקיים גם אם משתמשים בגרשיים בכתיבת שמות האותיות האלה (ו־ו, ת־ו). בצורות הריבוי של שמות אלה לא יהול שינוי, ולכן כתיבם: ווים, תווים (ווין, תווין).

8. העיצור y (יו־ד)

- (א) בראש התיבה מסמנים אותו ביו־ד אחת.
 כגון: ילד, ינשוף, יגון, יפה, ישיבה.
 הערה: המושג "בראש התיבה" כולל במקרה זה גם את היו־ד הבאה אחרי אותיות השימוש ב, ה, ו, כ, ל, מ, ש. כגון: הילד, ויגון, כיום, מיום, מיד, שיאמר, לינשוף, לישב, לידע, לילד (= לְיַלֵּד), ליד.
- (ב) בתוך התיבה מסמנים אותו בשתי יו־דים.
 כגון: בינין, עינין, שהחינו, הייתה, התישבות, התיירא, מייסד.
 יוצאים מן הכלל: (1) הצירוף י־י, כאשר אינו מציין מיספר זוגי וכאשר אינו בא בכינוי הקינין לנקבה י־י, יסומן ביו־ד אחת בלבד.
 כגון: בית, זית, גיס, חיל, ליל, איל, ציד, מים, שמים.
 אבל: ידיים, רגליים, אלפיים, דבריין, עליין.
 (2) יו־ד עיצורית בתוך המלה, שסמוכה לה (לפניה או לאחריה) אם קריאה, תסומן ביו־ד אחת בלבד.

כגון: קיום, איום, חציו, יופיו, ראייה (= רִאָיָה), היה, יהיה, יהיה, יהיה, מדויק.

ג) בסוף התיבה מסמנים אותו ביו"ד אחת.

כגון: שינוי, גוי, בנאי, ודאי, מתי, אימתי, חי, די, שי, אולי.

יוצא מן הכלל: כינוי הקיניין לגוף ראשון הניטפל אל שם בריבוי יסומן בשתי יו"דים.

כגון: בניי, ספריי, עליי.

ד) לעולם אין כותבים יותר משתי יו"דים בזו אחר זו.

כגון: ייסד (= יִיסַד) ולא ייִיסַד, חיי (= חַיִּי) ולא חייִי.

חוספת (המלצה למליאה)

9. תנועת a (קמץ) שבסיומים – תְּ-ךְ מסמנים באות ה"א.

כגון: כתבתה, הייתה (= הִיָּיתָ), ידכה, סוסיכה, שמרכה.

הצעות המיעוט

במקום סעיף 4:

4. כל תנועות u (שורק וקיבוץ) מסמנים ביו"ו ונקודה בתוכה (שורק) [אך ר' סעיף 3] כגון: חולצה, אוכף, שובר, הונהג, הופל.

4א. כל תנועות o (חולם, קמץ קטן, חטף קמץ) מסמנים ביו"ו.

כגון: בוקר, שמור, אומנם, חוכמה, לשומרו, חודשי, טהורה, פועולך, אונייה, כול.

בסעיף 5:

יוצא מן הכלל א – נימחק, וכתוב צורות אלה אף הוא ביו"ד, ככלל.

כגון: תישמור, תיקנה, ייקנו, ייקח, תיקחו, תישאו, תילמדנה.

בסעיף 6:

יוצא מן הכלל א – נימחק, וכתוב צורות אלה אף הוא ככלל.

כגון: תאכל (= תֵאָכַל), תעשה (= תַעֲשֶׂה), תראה (= תִּרְאֶה).

והרי הסתייגותם של הא' בלאו והא' מלצר

מתוך זיכרון הדברים של ישיבה י"ג של ועדת הכתיב מיום י' במרחשוון תשכ"ז:

הא' בלאו הביע את הסתייגותו מן הצעת הכללים, כפי שנוסחה ונשלחה לחברים. לדעתו, הצעת הכללים החדשה דומה בעיקרה לכללי הכתיב הנהוגים עד עתה, אלא שנעשתה פשוטה יותר. החידוש העיקרי: צירי חסר לעולם לא יסומן, וחירק חסר יסומן תמיד. בעיות רבות כלולות בכך, משום שגם צירי מלא עלול להיכתב כחסר. אולם הבעיה העיקרית היא, שהכתיב הדקדוקי קיים ע"י הכתיב המלא. הא' בלאו מציע לחזור אל הכתיב הדקדוקי בעיקרו. הוא מציע, שייערך מחקר, שיקבע מה הם סוגי הטעויות הנגרמות ע"י השימוש בכתיב דקדוקי ולא בכתיב המלא. הרושם הוא, שנצטרך לסטות מן הכתיב הדקדוקי רק בקטגוריות של הפועל, כגון בבניין פיעל ופועל; לא כן מלים בודדות, שזוכרים אותן כמלים, ולא סוגים סוגים. על כן אין, למשל, לחייב לכתוב מדרש במ"ם חרוקה בחירק מלא, רק מפני שיש להבדיל בין מינהל לבין מנהל. לדעתו חיוני, שלא תיווצר תהום בין הכתיב המלא ובין הכתיב הדקדוקי. על כן לא

כדאי לקבל את ההצעה המביאה בעקבותיה כתיב מלא קיצוני, ואני מקווה, כי אפשר יהיה בעקבות מחקר לקבוע כתיב דקדוקי עם סטיות מעטות יחסית בכיוון הכתיב המלא.

הא' מלצר הביע אף הוא את הסתייגותו מהצעת הכללים החדשה. אין הוא מתנגד ואינו מבדיל עצמו משום דבר שאמר הא' בלאו. כבר מן הכלל הראשון, הדין באותיות בכל"ם, וי"ו החיבור ושי"ן, לא תיקנו דבר. עיקר השינויים ששונים הוא בניקוד אותיות אלה. קטע שהובא – בכתיב המוצע – מתוך "רק אתמול" לחטרישי, שנערך ע"י מר מלצר בשעתו, נוספו לו 36 יו"דים יתרות ומפריעות. כנגד זה החסירו יו"ד במלה לידה. כל' עיקר התקנה היא ריבוי יו"דים. הי"ד בפיעל מאריכה את החברה הראשונה. כמו כן אין היגיון לכתוב היה יו"ד אחת, ואילו הייתה שתי יו"דים, והילד הלומד יתבלבל.

הא' מלצר חושב, שהוועדה עבדה בנאמנות, אולם אי אפשר להביא את התוצאות למליאה, משום שהכללים אינם מבוססים כשלעצמם, ואין אנו יודעים למי אנו עמלים. הצעתו – להקטין את המרחק בין הכתיב המנוקד ובין הכתיב שאינו מנוקד, כך שתמונת המלה לא תשתנה. עלינו להוסיף כמה נקודות: חירק, שי"ן (ימנית) ושי"ן (שמאלית), וכן שווא. אין אפשרות לייצר שיטת כתיב אחידה ושלמה בלי ניקוד חלקי. אנו מעמיקים את התהום הקיימת בלאו הכי. אי אפשר להנהיג בבתי-הספר היסודיים כתיב מלא.

הא' קוטשר: בעית הכתיב מטרידה את ועד הלשון ואת האקדמיה ללשון זה עשרות בשנים. ההצעה הראשונה לפתרונה הוצעה ע"י דוד ילין בשנת תרס"ד, והיא כתיב דקדוקי, כמקובל בטקסטים מנוקדים. הציבור לא יכול לעמוד בגורה זו, ובשנת תש"ח העלה ועד הלשון את הצעת הכתיב שלו, שעיקרה כתיב מלא במידה מופלגת, ביחוד אשר לשימוש ביו"ו פשוטה לציין תנועות קצרות וארוכות. ההצעה לא חידשה חידוש גמור, אלא באה לסכם את המצוי בעיתונות ובספרות באותם הימים – ואף כיום.

על ההצעה הזאת יצאו עוררין – ועוד אשוב אל השאלה, למה ניסו לערער עליה ולערערה, ומקץ שנים הרכיבה האקדמיה ועדה חדשה, שחבריה מטעם האקדמיה היו הא' בן-חיים, בנעט, ברגרין ושירמן, ומר זידל, שנבחר לאחר ימים להיות חבר האקדמיה, מטעם משרד החינוך. היא העלתה בשם חלק מחבריה הצעה מהפכנית: לכל תנועה סימן משלה. לצורך זה הוסיפה היא סימנים, שהם זרים היום לחלוטין לכתב העברי. מטעמים מובנים לא הייתה דעת המליאה נוחה מן ההצעה הזאת, והיא נדחתה. וחזרה המליאה ומינתה ועדה חדשה, שחבריה מטעם האקדמיה היו: הא' בלאו, בן-חיים, בן-נון, ברגרין, סדן ושלי ומזכירה – מר מדן. ועדה זו לא יכלה להגיע לידי הסכמה כללית ושבה אל המליאה כשבידיה חמש הצעות, שונות בתכלית זו מזו. מלכתחילה לא היו אפוא לשום הצעה כל סיכויים להתקבל על דעת המליאה. החליטה אפוא המליאה להקים ועדה חדשה, שמתפקידה להכין הצעת הלכות לכתב העברי, שיהיו בו שתי שיטות: המנוקד והבלתי מנוקד. לוועדה הזאת נבחרו ה"ה בלאו, ייבין, מורג, מלצר, קוטשר ומזכירה מר דותן. אני נתכבדתי לשבת בראשה.

המליאה לא חייבה אותנו לצרף גם נציגי המורים לוועדה, ואחרי בירור קצר בוועדה החלטנו שלא לעשות זאת. הן ישבו בוועדה חברים ששימשו לשעבר מורים בבית הספר העממי והתיכון: הא' בלאו, מורג ואני, והיינו סבורים שאין בידי חברים נוספים ללמדנו עובדות חדשות שלא שמענו עדיין. ואכן בישיבה שהשתתפתי בה במוזכירות הפדגוגית במשרד החינוך (עוד אשוב אל עניין הישיבה הזאת) לא שמעתי תרעומת מפי המסובים שם בנידון זה אלא אחת והיא: שעדיין לא סיימנו את עבודתנו. הם בבחינת "אמור חובתי ואעשנה".

ועוד נקודה עליי להבהיר בנידון זה. בשעתו, כשנידונה במליאה ההצעה האחרונה, אמרתי, כי קודם כול דרוש מחקר שיטתי, שיגלה מה הם הקשיים הנגרמים בשל שיטת הכתיב

הנהוגה. דעתי נדחתה, ואני קיבלתי על עצמי את הדין והסכמתי להיות חבר בוועדה החדשה. בכל זאת באתי בדברים עם תלמידי לשעבר, ד"ר י' שלוינגר, העובד במכון למחקר מדעי-שימושי, ושאלתי, מה ניתן לעשות בנידון זה. הוא קלט את הרעיון, הביאו בפני מי שהביאו, ואכן השיג המוסד ההוא סך של 70,000 לירות מקרן פורד, והם החלו במלאכה – בהשתתפות חברנו פרופ' רבין (אני לא הייתי מעוניין ואף לא פנוי למלאכה זו). בין השאר משתתפת תלמידתנו לשעבר, גב' רוני פינס, שהצטיינה תמיד בדיוקנותה, ופרי קטן מעמלה מונח לפניכם ("לשונו" לא, עמ' 138–149).

ובכן הולכת ומתקיימת דרישתי, אשר יידיי פרופ' בלאו אימץ לעצמו אף הוא – והמחקר הולך ונעשה.

בכל זאת סבור אני היום, כי לא נוכל לדחות את הדין עד שתשלם מלאכת המחקר, שכן המלאכה עלולה להתמשך שנים מרובות מאוד, ואילו אנו נדרשים כבר היום להחליט. בייחוד חזקה הדרישה הזאת מטעם משרד החינוך (ועוד אשוב אליה). אין כאן סתירה בין הדרישה למחקר לבין הצעתנו, שכן, כפי שתיווכחו, הצעתנו מבוססת על המצב של היום, ועיקר חידושה: פישוט הכללים הנהוגים היום. פירוש הדברים אפוא, כי אם מקץ שנים נראה צורך ברוויזיה, בשל תוצאת המחקר, לא יהיה בזה משום אסון.

אך אם לא נחליט עכשיו כל החלטה, ונדחנה עד פרסום התוצאות הסופיות של המחקר, הרי אין ספק, שמשרד החינוך יקום ויעשה מעשה. העניינים "בוערים" שם כל כך, עד כי השר בכבודו ובעצמו בדעתו להשתתף בישיבה המכרעת בנידון זה, כפי שהודיעוני בשבוע שעבר. במקרה זה לא רק שיהיה כאן משום פגיעה חמורה ביוקרת האקדמיה, שבניה באים עד משבר, אך כוח אין ללידה, אלא שייכתן, כמובן, כי משרד החינוך יחליט על כתיב משלו, שיהא חובה, וכתיב זה יודע מה הוא עשוי להיות (ובמקרה הטוב ביותר יהיה זהה להצעות ועד הלשון). יכה שרשים, ושמא יעקור מוסכמות, ואח"כ נבוא אנו ונעקרנו שוב. לפיכך דעתי: "עד שיאכלנו באיסור, יאכלנו בהיתר" – עלינו לתת להם את הכללים, החופפים כמעט לחלוטין את המקובל, ואיש לא יהיה ניווק – לא ההוראה ולא האקדמיה. האקדמיה תוכל עם זאת לומר בפירוש, שייכתן כי תחול רוויזיה מקץ שנים מספר, משיטתיים המחקר המתנהל בשם קרן פורד, אך לפי שעה היא סומכת את ידיה על המקובל בספרות ובעיתונות, בשינויים מסוימים. ועתה נחזור אל הוועדה.

בוועדה נתגבשו מראשיתה שתי קבוצות: קבוצת הרוב: האדונים ייבין, מורג, קוטשר וכן המזכיר מר דותן, שבינתיים נבחר להיות חבר באקדמיה; ומיעוט: מר בלאו ומר מלצר. אשר לשיטת הכתיב המנוקד – החלט מיד, שלא להכניס בו כל שינויים, אלא להשאירו כמות שהוא. המו"מ שבהלכות כתיב נסב אפוא על הכתיב הבלתי מנוקד. הרוב הני"ל: 3, למעשה 4 חברים, גרס שבתור בסיס צריכים לשמש כללי הכתיב של ועד הלשון, אלא שהם טעונים פישוט ודיוק. המיעוט מפולג היה: מר בלאו סבר, שיש צורך במחקר תחילה, כפי שהארכתי בו לעיל, אך לפי שעה, לדעתו, אין צורך בכתיב מלא שהציעה הוועדה (ראו דבריו בחזור), ומן הסתם יסביר אותם בפרוטרוט, אם ימצא צורך בכך. ואילו מר מלצר דרש קירוב של שתי השיטות – כתיב מנוקד מלא יותר, וכתיב מלא, אך לא בתכלית, כי אם בתוספת ניקוד חלקי. אף את דבריו תמצאו בנספח, ואף הוא יהיה מן הסתם מוכן ומוזמן להסביר בפרוטרוט בפורום זה.

עליי להסביר כאן, מה פירוש רוב ומה פירוש מיעוט בחזור ששלחנו (ראה הדין בפרשת ניקוד $u=1, o=1$). החברים הני"ל, מר בלאו ומר מלצר, השתתפו בצורה לויאלית בעבודת הוועדה, ובייחוד הועיל לנו בפתרון בעיותינו מר בלאו, שהביא לוועדה את הניסיונות שרכש בוועדה הקודמת, שהיה חבר אף בה, ולא אחת הצטרף הוא לרוב הרגיל, בחינת לדידו. ועתה שיטת הרוב הקבוע. ברי היה לכולם, שבמסגרת הכתיב הבלתי מנוקד אין פתרון

מלא לבעית הכתיב, אך כפי שמדגיש בן-חיים (ויכרונות ט, 68) "התאם אידיאלי אינו בנמצא בשום כתב שבעולם".

אעפ"כ מצאנו, כי ההצעה הנ"ל בפישוט מסוים (ראה להלן), היא ההולמת ביותר. שכן מה היו הטענות נגד אותן הצעות הכתיב, כפי שהעלן יפה בן-חיים (ויכרונות ט, 64-

70)?

טענה א. – לא נתקבל על דעת המורים. היו לכך סיבות טובות, כפי שמציין הא' בן-חיים גופו, למשל: שהוא נתן כללים על דרך הבררה; והכללים גופם מסובכים מדיי. ועל כך להלן. אך אוכל לומר, כי יהיו המורים מוכנים ומוזמנים לכל כתיב חסר ניקוד מלא, שלא יהיו בו המכשולים הנ"ל. השתתפתי בדיוני המזכירות הפדגוגית, שדנה בפרשה זו, ואני יכול לומר: הם משוועים להחלטת האקדמיה. מבחינה זו הם, כאמור, בחינת "אמור חובתי ואעשנה".

היום לבטיהם נעוצים בבעיה אחרת, שאינה נוגעת במישרין לאקדמיה והיא:

אליבא דכולא עלמא יש לתת בידי תלמידי כיתות א-ד טקסטים מנוקדים ניקוד מלא. השאלה: מה יהיה כתיבם של טקסטים אלה, האם יהא כתיבם כתיב דקדוקי + ניקוד, או שמא כתיב מלא + ניקוד. אלה הטוענים לכתיב דקדוקי + ניקוד דורשים, כי מכיתה ה' ואילך ילומד דרך שיטה הכתיב חסר הניקוד והמלא שיאושר ע"י האקדמיה. ובכך לימוד שיטתי יהיה כאן, אך לשם כך נחוצה החלטה של האקדמיה, מה יהא טיבו של כתיב מלא זה.

האחרים גורסים לא כי: יש להתחיל מכיתה א' בכתיב המלא בניקוד, ומכיתה ה' ואילך יישמט הניקוד אט-אט. אך שתי הכיתות כאחת זקוקות אפוא עכשיו להחלטת האקדמיה בדבר הכתיב הבלתי מנוקד! שאלת הניקוד בכיתות א-ד, אם לפי הכתיב הדקדוקי, אם בכתיב מלא, שאלה דיידקטית היא, שאינה נוגעת, מכל מקום בשלב זה, לאקדמיה, ואין האקדמיה צריכה לתת את דעתה עליה. אך היא לא תוכל להשתמש מלהושיט למורים את כללי הכתיב הבלתי מנוקד. אם לא תעשה זאת יש חשש, כי משרד החינוך, שעליו להדפיס ספרים ולתת הוראות בדבר הוראת הכתיב, יקום ויעשה מעשה, שכן, כפי שאזכיר עוד, העניין "בוער" שם ממש ברגע זה. ואם ייתן הוראה בדבר הדפסה (של הניקוד), הרי הוראותיו תיהפכנה מקץ שנים, מכל מקום, למציאות בציבור. האם תוכל האקדמיה לומר: ב"ה זכינו, ומלאכתנו נעשתה ע"י אחרים? חושש אני יותר, שלא תהיה כאן לא זכות, עכ"פ לא לאקדמיה, ולא זכיה, עכ"פ לא לאקדמיה, אך חושש אני, כי במקום זכיה תהיה כאן בכיה. מכל מקום לאקדמיה.

ובכן אשר לטענה א: "לא נתקבל בבית הספר" – הוא יתקבל אם רק נציע כללים קבועים

וברורים. פתרון בעיה זו בידינו הוא, אפוא.

טענה ב. – קיבלוהו אמנם רבים, אך לא כולם. – דומה כי בסוגיה זו הצדק עם מר מדן (ויכרונות ט, עמ' 110-111). וכה דבריו: "ברצוני להעיר רק דברים אחדים על הנחה, שחזרה ונשנתה גם בדבריהם של מציעי ההצעה וגם בדברי מתנגדיהם, הרוצים לתת ראש ולשוב אל הניקוד. ההנחה היא, כי מצבו של הכתיב בספרות הנדפסת ובעיתונות הוא תוהו ובוהו גמור, וכי למעשה לא כתיב אחד קיים שם, אלא עיתון עיתון וכתיבו, וכל הוצאת ספרים וכתיבה. אני כופר כפירה מוחלטת בהנחה זו. מתוך בדיקת הדברים והשוואתם ראיתי, כי הכתיב המצוי בעיתונות וברוב הספרות הנדפסת היום הוא ביסודו "הכתיב חסר הניקוד" מיסודו של ועד הלשון. אמת, יש סטיות, יש חריגות, יש שינויים בפרטים בין עיתון לעיתון, בין סופר לסופר, אולם שינויים וחריגות אלו אינם מחוסר כתיב אחד, אלא מחמת הכללים הסבוכים והמסועפים יותר מדיי שבהחלטת ועד הלשון. מרובים שם סעיפי הסעיפים, כללי משנה ויוצאים מן הכלל, וכבר הדגים זאת יפה ד"ר כוכבא בישיבת אתמול. אילו היו הכללים פשוטים יותר, ולא היו מרבים ביוצאים מן הכלל, לא היה מקום לשינויים ולסטיות שבין כותב לכותב. בדקת, למשל, את דרכי הכתיב של אחת ההוצאות החשובות, המקפידה על דרכי כתיבה, היא "ספריית

פועלים" מיסודו של "השומר הצעיר", וראיתי, כי ההבדל שבין דרכי כתיבתה של הוצאה זו ובין של האקדמיה אינו אלא בכך, שדיני כתיבת הירוד לחירק או הוי"ו לחולם פשוטים יותר, ואין שם ריבוי וגיוון יתר של סעיפי משנה.

דרך כתיבה זו איננה חידוש, לא חידושו של ועד הלשון, ולא חידושה של "ספריית פועלים". הוי"וים והוי"דים משמשים כסימני עזר, כאמות קריאה, ושימושם זה ידוע לכול זה דורות רבים בכל הספרות שאחר המקרא, המצויה בידנו. ויתרונו של כתיב זה על כל כתיב אחר שיוצג הוא, שכתוב זה הוא המציאות למעשה. אין אנו אומה חסרת כתב, ואין אנו צריכים לעשות מעשה בראשית. הכול מוכן לכתיבה. אלא מה? הכללים שבידנו מירושת ועד הלשון קשים לזכירה ומסובכים יותר מדוי? אין לנו אלא לחזור ולבדקם, כדי לפשטם ולמעט בפרטי פרטים.

זהו הכתיב שצריך לשמש יסוד לדיונו. יזכרו כל הדנים בדבר, כי לא רק טובתו של הקורא צריכה להיות לנוכח עיניהם, אלא גם טובתו של הכותב. אם הכותב, שאינו בקי בכללי הדקדוק, יכתוב בניקוד משובש, או בווקאליזציה אחרת ללא ידיעת הדקדוק, הרי ימלאו הכותבים את חומר הקריאה שלפנינו שגיאות ויכשילו את הקוראים. – עד כאן דברי הא' מדן. טענה ג. – ההסדר של ועד הלשון לא פתר את עיקרה של השאלה. שכן לא הטיל חובה להבחין בין u-l-o, בין i-l-e ולא דאג כלל לסימון ה-a.

טענה זו נכונה במידה רבה, אך לא לגמרי. כאן לפניכם יש הצעה (של המיעוט), אשר אם תרצו תפתור את הבעיה של u-o. אמנם רוב חברי הוועדה סבורים היו, שדבר זה מיותר, ואינו דרוש לשם הבנת הטקסט בקריאה שוטפת, להוציא מספר מלים אפסי (שוק-שוק). אם סבורים אתם, שיש כאן בעיה – קבלו את הצעת המיעוט.

הבחנת e-i. כאן המצב קשה יותר. הוועדה החליטה שיש לסמן כל i (ואל הצורך אשוב עוד), ולעומתו רק e ארוכה (כגון היכל, תיק אך לא לדה שנה שתנועת e שלהן משתנית). אמנם ביסוד הכללים לא הניחה הוועדה כללים דקדוקיים, שכן ברי, כי רובם העצום של הכותבים לא יהיו שליטים בכללי דקדוק מופשטים. ובכן כיצד תפתר בעית ה-e הכתובה מלאה?

אחרי ככלות הכול ספק, אם הדברים אמורים ביותר מכמה עשרות דוגמאות. ברי, כי בהוראת הכתיב, שתימשך שנים אחדות בבית הספר העממי, אפשר יהיה ללמד את המספר המצומצם הזה. מן הצד האחר, יש במצבנו היום מכל מקום ברכה מסוימת, שאין חובת כתיב מלא בכל e זולת במספר מצומצם בלבד. וכל כך למה? שכן כידוע הוגים ילדינו אף שואו נע לעתים בתנועת e, למשל בתיבת מְלִיֵד. אם נמציא אפוא סימן שיציין את e, סופו שיבוא לציין גם שואו נע בכתיבם של הדיוטות.

אף דומה, כי אין בחוסר סימון זה משום נזק גדול, שכן כפי שמראה המחקר הקטן שלפנינו, מקום לטעות בין e ל-a מינימלי הוא ביותר, בזה הגענו לבעית סימון a. אמת נכון הדבר, באמצעים העומדים לרשותנו אין אפשרות לסימן a. אין אנו יכולים היום לעשות כדרך שנהגו כתיב יד של לשון חכמים, למשל, המשתמשים באות אלף לשם כך, ולכתוב דרך משל דאבאר, אך מה שאמרתיו זה עתה מיישב אף את הבעיה הזאת. שכן כאמור תנועות u-o תהיינה מסומנות, אם בדרך זו ואם בדרך אחרת, והוא הדין לתנועת i. נותרו אפוא e (הקצרה) ו-a. אך מאחר ששטח ההתנגשות בין אלה, כפי שאמרתיו זה עתה, מינימלי הוא, הרי שחסרון סימן ל-e לא יהיה בו כדי להפוך לרועץ במידה ניכרת לקריאה שוטפת מתוקנת.

וכאן עליי להזהיר בכל לשון של אזהרה בפני אשליה, כי ניקוד חלקי עשוי לסייע בפתרון הבעיה. עלינו לשוב ולזכור, כי אין הדברים אמורים רק בהוצאות ספרים ועיתונים, היכולים להעסיק מנקד מומחה, ומשרדי ממשלה, ששם אמנם קשה יהיה להצמיד מנקד מומחה לכל כתבנית הכותבת מכתב, אלא בציבור העצום של כותבי עברית פרטיים. מניין ידעו כותבי

עברית אלה מתי יסמנו את תנועת a בסימן הקמץ, ומתי בסימן הפתח? או שמא אומרים אתם בניקוד מעין זה לבטל אחד מאלה ולהשתמש בדרך משל בפתח בלבד? נדמה לי, כי איש לא יעלה על הדעת הצעה זו, כל זמן שלא נשנה לא רק את הניקוד הדקדוקי, אלא כל עוד לא נחליט לשנות אף את ניקודם של כתבי הקודש! לפי שעה איני רואה נטייה כזאת.

והוא הדין לניקוד תנועת e. כידוע צירי וסגול שווים הם לרוב בפי ילדינו, ואף שווא נע מצטרף לעתים למערכת זו, כפי שהזכרתי (מלמד). ובכן גם כאן תתעורר הבעיה: איזה סימן! צירי, סגול? עם כל הקשיים הכרוכים בכך, כפי שצינתי לעיל לגבי a. ויתרה מזו: אין דרך למנוע שיסמנו גם שווא נע באותו סימן שיוצע ל-e.

כללו של דבר: לדעתנו יש בהצעה שהבאנו לא רק מקסימום שאפשר להשיג בתנאים שלנו, ובכן לא רק מקסימום הדרוש, אלא יתרה מזה: אף מקסימום הרצוי! שכן דרישה לסימון תנועת e בכל מקום תכניס תהוה ובהוה בכתיבנו, אף אילו היה בידינו סימן מיוחד לציין את התנועה הזאת.

נותרה עוד שאלת הכתיב של כל תנועת i.

כאן עליי לציין עניין נוסף, שהיה נר לרגלינו: בעית הכתיב – שתי קצוות לה: הקורא ואף הכותב. עלינו לדאוג, שהקורא ירוץ בטקסט הכתוב. אך עלינו גם לדאוג לכך, שהכותב ירוץ אף הוא בכתיבתו, ולא יצטרך להיעצר לפני התיבה ולהרהר, אם עליו לסמנה בכתיב מלא או לא, וכמובן בין שתי הקצוות האלה יש מתח, יש מתיחות, ואין אלא אפשרות אחת – פשרה. למען יוכל אף הכותב לרוץ בכתיבתו ולא יצטרך להרהר, היכן עליו לסמן i ביו"ד והיכן לא, לא הייתה בררה אלא להטיל את הדבר בצורת כלל מקיף, אפילו במקום שלכאורה נראה, כי יו"ד זו מיותרת היא. אך גם כאן נכוונת לנו הפתעות. לא רק ב"מְנַהֵל-מְנַהֵל" נחוצה יו"ד זו, אלא דרך משל אף ב"מְסַפֵּר-מְסַפֵּר", ומעשה שהיה.

לפיכך, בפרשה הזאת הכריע השיקול של טובת הכותב. אי אפשר היה לדרוש ממנו הרהורים, מתי לכתוב אותה ומתי לא. ולא יכולנו למצוא קטיגוריות צורניות, שאינן מבוססות על דקדוק כדי להבחין. החלטנו אפוא: כל i תסומן ביו"ד. עלינו לזכור: זה כתיב שצריך להיות שווה לכל גפש של דובר עברי, שגמר בית ספר יסודי בישראל. דובר עברי זה אמנם שפתו משובשת, אך הוא מבין את שהוא קורא ואומר. ברי אפוא, כי הכתיב אינו אמצעי לשיפור הלשון אלא להבנת הלשון. הוא אינו יכול בשום פנים לשמש אמצעי לשיפור הלשון, שכן כפי שאמרתי הכתיב הזה לא ישמש רק הוצאות ספרים ועיתונים, אלא אף את הכותב הפרטי. אך אקדים דעה של אחד המשתתפים, שאמר: "בית הספר אינו צריך להכות בעניין מהפכות לאקדמיה, הוא שעשה את המהפכות בלשון עד היום".

אמנם היו"ר לא הצטרף לדעה הזאת, אך גם בדבריו יש משום קריאת אזעקה. והרי דברי מר ש' עדיא ל יו"ר המזכירות הפדגוגית (מתוך ישיבת המזכירות הפדגוגית כ"ז/3, ו' בשבט תשכ"ז, 17 בינואר 1967).

"לגבריאל המנוח הייתה דעה משלו, אך יותר מכך חשב, שהמצב הנוכחי הוא אסון, ושיש צורך בהכרעה, והיה מוכן להצטרף להחלטה בניגוד להשקפתו, ובלבד שתהיה דעה אחת". מר עדיאל מטעים, "שלא נוכל לצעוד צעד ללא הסכמת האקדמיה. בית-הספר חייב בכל הנוגע לצד הבלשני-לשוני להסתגל לאקדמיה. אלא שאין האקדמיה 'פארטנר' קל. מה שיש להשיג, היא פעולה של האצה באקדמיה. יש להעמידה על כך, שהבעיה אינה עיונית, אלא נוגעת לשש מאות אלף תלמידים, וזאת נעשה".

לבסוף הוא מבקש להתווכח עם אחדים מהחברים, עם אותם שטענו 'לאט לכם', 'אין צורך בהכרעה' וכד'.

גישה זו אינו מבין. הוא משווה את המצב למה שקיים בלשונות אחרות. "שם לא יעלה על

הדעת מצב שבו ישאל מ"ל, באיזה כתיב להדפיס את ספרו ויקבל תשובה 'עשה כרצונך'.
 אותו שואלים מחברים ומ"לים.

אין להמשיך את האנדלמוסיה בתוך הכיתה, בתוך הגיל ובתוך השיעור". עד כאן דברי מר
 עדיאל.

רואים אתם, כי השעה דוחקת ועלינו המלאכה לגמור, הן למען כבוד האקדמיה והן למען
 תקנת כתיבנו.

הא' בן-חיים: חייבים אנו תודה לוועדה, שטרחה להכין את הצעת כללי הכתיב שלפנינו
 לעשותה מצע לדיוני המליאה. שכן עשתה הוועדה מעשה רב: היא העזה להיכנס בסבך בעיות
 הכתיב לאחר כל הדיונים הקודמים בהן, בין ברשותו של ועד הלשון ובין ברשותה של
 האקדמיה ולאחר כל הניסיונות המרובים גם מחוץ לכותלי מוסדנו, דיונים וניסיונות, שכולם לא
 הביאו פרי של ממש; לא העלו ארוכה למכת הכתיב, מכה הכתובה בתורה, בניבאים
 ובכתובים. אכן ראויה הוועדה להוקרה על האופטימיזמוס שבה, ועל שלא חששה לשים עצמה
 מטרה לחצי הביקורת.

הצעת הכתיב שלפנינו אינה פנים חדשות: היא נוסח אחר של כללי הכתיב, שהסכים ועד
 הלשון עליהם, נוסח השונה מאותם הכללים בפרטים מסוימים. בדרך כלל נראה לי, ששינויים
 לצד זה או לצד זה בכללי ועד הלשון אינם מעלים ואינם מורידים. הם סותרים פרצה אחת
 ופותחים פרצה אחרת, פעמים שתיים כנגד אחת. למשל ע"פ כלל ועד הלשון היה הבדל
 בכתיב בין שימחה=שְׂמֶחָה ובין שְׂמֶחָה, בין תיקום=תְּקוּם ובין תְּקוּם. והרי לפי ההצעה שלפנינו
 ההבדל מתבטל. כנגד זה יש על פיה הבדל בין עֲזִים לעִזִּים. ההצעה אינה מקיימת את
 ההבדל שבין לשומרו (בינוני) ובין לשמרו (מקור), בין אִימָה ובין אָמָה, כדרך שכללי ועד
 הלשון מקיימים. אך כנגד זה יש בוודאי תיקון במקום אחר.

לפיכך נראה לי, שעד שאנו באים לדון בפרטים שבהצעה ולתקנה – ושמא אף לקלקלה –
 כאן וכאן, מוטב שנדון תחילה בשתי שאלות, שהן למעשה שאלה גדולה אחת: א) כלום כללי
 הכתיב כדוגמת המוצעים בהצעה שלפנינו מקיימים את התפקיד, שהעולם, העולם שלנו, מצפה
 מהם כי יקיימו? הווי אומר: כלום הם פותרים את קשיי הקריאה של העברית בכלל ובהוראת
 הלשון העברית ובחינוך בפרט? ב) כלום אפשר לה לאקדמיה ללשון – לא מצד כוחה
 וסמכותה הפורמליים, והללו מסורים לה – אלא כלום אפשר לה מצד טיב העניין עצמו לפסוק
 הלכה שתחייב את כל הציבור לנהוג בכתיב המשתקף מן הכללים המוצעים?

לאחר דיונים ועיונים כה רבים בבעית הכתיב העברי יש לו לכל חבר באקדמיה תשובה
 על השאלות האלה, ותשובתי היא: לא, לא כפול: א) אין הכללים עושים את הקריאה
 העברית קלה יותר ממה שהיא עתה בלא החלטה מחייבת, זאת אומרת הם מניחים אותה
 בקושייה ובסיתומה; ו-ב) משום כך אינו דין, שתקבע האקדמיה כללים שיש להם יתרון לכאן
 וחסרון לכאן, אך אינם פותרים את השאלה כלל ועיקר.

ותרשוני, רבותי, שאוסיף קצת הסבר לדבריי: מציאותנו בכתיב הלא היא זאת: יש בידנו
 מערכת כללים ברורה ומוגדרת היטב לקריאה מדויקת בעברית, הוא הניקוד. יש בניקוד כמות
 שהוא כמה דברים בלבד העשויים לגרום ספק בקריאה. אך אלה פרטים מעטים, וכל כולו
 מאורגן היטב, והוא מקיים את התפקיד שלשמו נוצר.

אמת, כתיב הניקוד אינו עשוי למבטא הספרדי הניקוט בפיו, ומשום כך מרובות בו הטעויות,
 שטועים בו שאינם בקיאים בכללי הניקוד. לדעתי הוא טעון תיקון והתאמה למבטאנו, אך זו לא
 דעת הוועדה – כפי שאני מבין, ומסתבר, שאף לא דעת האקדמיה ברובה. לפיכך אפילו יקוים
 הניקוד כמות שהוא, עדיין ניתן לקרוא בו כל מלה בלא טעות, ואם ישתבש הכותב בניקוד וימיר

קמץ (גדול) בפתח, או קמץ (קטן) בחולם, ודאי יחטא לכללי הניקוד, אבל ימסור את כוונתו לקורא, והלה יגלנה בלא פקפוק. הכותב בניקוד משובש מצבו כמצב כותב אנגלית או צרפתית בכתיב משובש, ואולם מצבו של הקורא ניקוד משובש נראה לי טוב ממי שקורא אנגלית בכתיב משובש. שכן מערכת האותיות קבועה, ושאלת ההומוגרפיות פחותה הרבה.

בין כך ובין כך יש בידינו כתיב מוגדר בכל פרטיו, ואם אין האקדמיה מתכוונת, או אינה יכולה, לפשטו ולסגלו יותר למבטאנו, אין היא חייבת להחליט ולהכריז עליו, שהוא הכתיב של הלשון העברית. כבר נעשה המעשה לפניה, והוא מפורסם ועומד. ייתכן שיש מקום להשפיע, שיינקט הכתיב הזה בהיקף רחב יותר, בפרסומים רשמיים, ובראש בראשונה בפרסומי האקדמיה וכיו"ב. ואולם אף אם ייעשה מה שניתן לעשות להרחיב את בסיס שימוש של הניקוד, ברי לי שלא יתפוס, עכ"פ לא במהרה יתפוס, את מקומו של הכתיב שאינו מנוקד. והמציאות בשימוש של הכתיב הלא-מנוקד הלא כך היא: מרבית בורין כנגד u, o, ומשתמשים ביו"ד גם ל-i ול-e, אבל אין שכחתן כשכחתן הורין. ויו"ד לא באו אלא כדי להקל את ההבנה, לסלק עד כמה שאפשר את ריבוי המשמעות של המלה שהכתב גרמו. שימוש כיום הזה מסור הרבה לרצונו ולשיקולו של הכותב.

ע"י הקלת הקריאה ביו"ד נשתנתה אפוא התמונה הגראפית של המלה העברית והייתה לכמה וכמה תמונות. מצד אחד תמונה ברורה ומפורשת בכל פרטיה – המלה המנוקדת, וכנגדה תמונות אחרות, שכולן חיוורות ומטושטשות. מהי אפוא ההצדקה לבור את התמונות המטושטשות ולהטילן חובה על הלשון, לתת מעמד שווה של חוק וחובה לשתי תמונות גראפיות של המלה העברית (דבר שאיני יודע משלו בלשונות הידועות לי אלא כיוצא מן הכלל במלה מסוימת), היינו לתמונה ברורה ומוגדרת וגם לחברתה החיוורת ומטושטשת? כלום אין פירושו של הדבר מתן חוק ושוברו בצדו?

וכאן אני מבקש להוסיף ולהדגיש, שהעיקרון הזה, שהתעלמה ממנו הוועדה, הוא הוא העיקרון, שהפדגוגים גלחמים לו מאז דובר בכלל בתיקון הכתיב. בדורו של ילין נתקבלה ההכרעה: תישאר התמונה הגראפית של המלה כניקודה גם כשאינן מנוקדים, והיום שומע אני מנסרת בחלל עולמנו הצעה: תישמר התמונה הגראפית של המלה העברית ככתיבה המצוי בלא ניקוד ותשמש גם בניקוד כך. איני רוצה להאריך את הדיבור בזה, ויכולני להביא רבות לכך מדיוני הוועדה שמטעם משרד החינוך. משמע, אותה הדעה נשאה בקרב הפדגוגים מאז ועד היום: מערכת אותיות שווה בכל מלה עברית בין בניקוד ובין שלא בניקוד. ודומה אני, שלא הייתה הוועדה רשאית להתעלם מן התביעה הזאת, והיה עליה להתמודד עם תובעיה, והלא הם אלה שיידרשו להגשים את הכללים בהוראה. נכון הוא, שהוטל על הוועדה התפקיד להציע הלכות לכתיב עברי, שיהיו בו שתי שיטות: המנוקד והלא-מנוקד, זו הנחית המליאה, אבל אין בהצעה שום תשובה, ואף לא שום ניסיון של תשובה, כיצד ניתן לקיים כתיב, שהלא-מנוקד לא יהא סותר בעקרונותיו את המנוקד. והלא הושמעה הצעה בכיוון זה, ובדרך זו נאחזה גם הוועדה מטעם משרד החינוך. רואה אני אפוא את הסתייגותו של חבר הוועדה ה' מלצר בנקודה זו.

מעיד אני, כי ועד הלשון, כשהגיע ס"ס לניסוח כלליו, התעלם כליל מהתנגדות הפדגוגים בשעתם. ואע"פ שאני בטוח, שיש צידוק לתביעת הכתיב המלא, לא הוגשמו הכללים בלימוד ובבתי-הספר, מפני שלא ניתנה בהם הדעת לשאלת יסוד זו. יתר על כן, לא נתכוונו כללי ועד הלשון לפתור את שאלת היסוד האמורה. הרשוני שאצטט מדברי פרופ' קלוזנר ז"ל, שהיה מן התומכים הנלהבים של הכתיב המלא: "אני אומר כמה שאפשר (ז"א מלא כמה שאפשר), מפני שאני רואה את זמננו כזמן של מעבר, ובזמן של מעבר אין עקביות גמורה ואין שלמות, ולפיכך אין אני יועץ לכתוב עיברית ביו"ד או יופיו ביו"ו. בטוחני, שבעוד עשרים או חמישים שנה,

יהיו לנו אותיות קול (ווקאלים) במקום כל הנקודות העבריות כולן. אבל אסור לדחוק את השעה. הדבר יבוא מעט-מעט ולאט-לאט, ואולם הכיוון הכללי צריך להיות כלפי הכתיב המלא" (לשונונו י, 254).

אנו היום יודעים, כי "זמן של מעבר" זה נמשך יותר מיובל שנים, (דברי קלוזנר נאמרו מתוך תוכו של "המעבר"), ועדיין אנו שומעים, שאסור לדחוק את השעה, שכן כך פירושה של החלטת האקדמיה, שלא קיבלה את הצעת הוועדה הקודמת, אפילו לא אותו חלק המחייב לסמן שורק וחולם לעולם.

אבל אין האקדמיה היום עומדת במקום שעמד ועד הלשון.

א) ראשית, אין החלטותיה של האקדמיה רשות לממשלה ומוסדותיה, אלא חובה. כשהאקדמיה באה לגזור גזרה, צריכה היא להיות בטוחה שהגזרה מוצדקת, אם מתוך מהות העניין, ז"א שהגזרה מתקנת תיקון של ממש את התקלה שבכתיב העברי, או שכבוד תולדותיה ומסורתה של הלשון מחייב את הגזרה. או אז – לדעתי – יש טעם בגזרה, אפילו קשה היא לציבור, כמו, למשל, החובה להבחין בין אל"פין ועי"נין. אבל אם אין לגזרה הצדקה מכוח המסורת וההיסטוריה ולא מכוח התועלת – חוששני שתהא סופה כסופה של החלטת ועד הלשון בשעתה. בוודאי לא תהא תפארתה של האקדמיה, כשלא תכובד החלטתה.

ב) שנית, כיוון שכבר ברור כי לא יופר על הניקוד – ואף לא תימצא בנקל תמיכה לריפורמה בניקוד – עלינו להיכופ למציאות. רואה אני פתרון כזה:

1. יש כתיב אחד ויחיד מוסמך, והוא הניקוד כשיטתו המקובלת היום, וכל סטייה ממנו בסימני הניקוד ובאותיות בשעה שנוקקים לכתיב המנוקד נחשבת שיבוש. חייב המורה להחשיבה שיבוש.

2. לשם הקלת ההבנה, כשאין נוקקים לכתיב המנוקד, נוהגים להשתמש בוי"וין ובי"דין. האקדמיה רואה את מידת השימוש באמות הקריאה כדוגמת כללי ועד הלשון (או בתיקונים כלשהם) רצויה. הסטייה מן הדוגמה הזאת, אם היא מקיימת את התמונה הגראפית של הכתיב המנוקד אינה נחשבת לשיבוש, ואין המורה מחשיבה שיבוש, מה שאין כן כשהסטייה היא אף מן הכתיב המנוקד. ז"א הכותב למשל די בור מלא י"ד בניקוד או קוד שו מלא וי"ו בניקוד שונה; המחסיר בהן י"ד או וי"ו שלא בניקוד אינו שונה, כי לפעמים הכרח לו להחסירו למנוע טעות הבנה.

והרשוני שאוכיר מעשה שהיה בי. בכתב-היד של ספרי "עברית וארמית נוסח שומרון" נהגתי בכול לפי כללי כתיב ועד הלשון, וכך כתבתי "פועל" כשהכוונה לפעל ולפועל. לבסוף הוכרתי להבחין ולכתוב פעל חסר וי"ו, כשהכוונה לפעל מפני האפשרויות הרבות לטעות. לפני שבוע קראתי ב"הרקמה" לר' יונה נ' ג'נאח ונדמנה לי המלה פועל. מתוך קשר העניינים היה לי ספק, אם הכוונה לפועל או לפעל, ורק ע"פ המקור הערבי נתברר לי הדבר. וכמות זה יקרה לכל כותב בקשרי עניין מסוימים, ובייחוד למנסח חוקים.

כיוון שכל עצמו של הכתיב שאינו מנוקד הוא בחינת הכרח לא יגונה וכל תכליתו הקלה, לא מן הנמנע שתינקט גם דרך הקלה שונה משל ההצעה האמורה. כמו, למשל, בקצת ספרים של "עם עובד", או ניקוד חלקי. העבודה במילון ההיסטורי לימדה אותנו, כי ניתן להשתמש בניקוד החלקי בשיטות ובהצלחה רבה. אך לא אאריך עכשיו את הדיבור על כך.

קיום כללי הכתיב של חובה על פי שני עקרונות בדלים ואף סותרים זה את זה נראה לי מן הנמנע, וממילא תגרור החלטה כזאת ניסיונות למצב ביניהם, כמו אותה ההצעה שנתרווחה בזמן האחרון ומצאה לה אוזניים קשובות בוועדה של משרד החינוך, ז"א כתיב מלא גם בניקוד. בין כך ובין כך שומה עלינו לשמוע את הפדגוגים, לשאת ולתת עמהם, קודם שתכריע האקדמיה בדבר.

הוּמַנְתִּי לִישִׁיבַת הַמּוֹכִירוֹת הַפִּדְגוּגִית, שְׁדוּגָה בְּעֵינַי הַזֶּה, וְלֹא הִלְכְּתִי, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא רִצִּיתִי לְהִשְׁתַּחֵף בִּישִׁיבָה, שְׁמָא אֲצַטְרֵךְ לֹמֵר בְּהַ דְּבָרִים שֶׁלֹּא עַל דַּעַת הָאֲקָדְמִיָּה, וְאֵי מוּמָן כְּאִישׁ הָאֲקָדְמִיָּה. אֲבָל קִיבַלְתִּי אֶת זִכְרוֹן הַדְּבָרִים שֶׁל יִשִּׁיבָה זֶה. וְשֵׁם אֲנִי קוֹרֵא חוֹת דַּעַתוֹ שֶׁל פְּסִיכּוֹלוֹג, ד"ר א' מִיְּנִקוּבִיץ מִן הָאוֹנִיבֶרְסִיטָה הָעִבְרִית, עַל שְׁאֵלַת הָרוֹאֵת הַכְּתִיב. מִתּוֹכָהּ אֹזְכִיר רַק רַעֲיוֹן זֶה, כְּדֵי שְׁנַדַּע אִיזָה תּוֹצְאָה עֲשׂוּיָה לְהוֹלִיד הַחֲלֻטָּה עַל שְׁנֵי כְּתִיבִים מַחִיִּיבִים.

"בְּוֹדָאֵי שְׁתַּחֲוִינָה לִילֵד – בְּבֵית הַסֵּפֶר הַמְּמַלְכְּתִי-דְּתִי יוֹתֵר מוֹקְדִם, וּבְמַמְלַכְתִּי יוֹתֵר מְאוּחֵר – שְׁתֵּי תוֹדְעוֹת. לְמוֹלְגוֹ תִּדְרַשׁ מֵהִילֵד יִדְיַעָה פְּאִסִּיבִית בְּלִבְדָּה שֶׁל הַלְשׁוֹן הַתְּנִיכִית, וְלֹא אֲקִטִּיבִית. יֵשׁ אֲמֵנָם קוֹשֵׁי בְּבַעֲיָה שֶׁל הַכְּפִילוֹת, אֲפִילוֹ אִם אַחַת הַצּוֹרוֹת, כְּאִמּוֹר, נִשְׁאֲרַת פְּאִסִּיבִית, אֲבָל אֲפִשֶׁר לְהַתְּגַבֵּר עָלָיו. אִם יֵשׁ עָרֵךְ לְהַכְּנִסַת הַכְּתִיב הַמְּלֵא, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת זֹאת, אֲבָל צָרִיךְ לְדַחֹת אֶת הַקּוֹשֵׁי הַכְּרוּךְ בְּתוֹדְעָה שֶׁל כְּפִילוֹת לְשׁוֹנֵית עַד כְּמָה שֶׁאֲפִשֶׁר (הֵינּוּ, לְאַחַר בְּהוֹרֵאת הַתְּנִיךְ בְּכְתִיבוֹ הַמִּיּוּחָד, עַד כְּמָה שֶׁאֲפִשֶׁר)."

אִי אֲפִשֶׁר שֶׁלֹּא לְשַׁקּוֹל תּוֹצְאָה כְּזֹאת, כְּשֶׁבָּאִים לְהַחֲלִיט עַל הַכְּתִיב. בִּינְתֵימִים נוֹדַע לִי, כִּי שֶׁר הַחֲוִינוּךְ מִתְּעַד לְכֹסֵס אֲנִשֵׁי רוּחַ וְחִינוּךְ כְּדֵי לְדוֹן בְּבַעֲיַת הַכְּתִיב. בְּרוּר לִי, שְׁאִין הָאֲקָדְמִיָּה יִכּוּלָה לְהוֹדְרוֹ וְלְהַחֲלִיט עַל הַכְּתִיב מִיָּד, אֲלֵא מוֹטֵב לֵה שְׁתַּשְׁמַע תַּחֲלִילָה מֵהַ בְּפִי בְּעַלֵּי הַדְּבַר, הֵינּוּ הַמְּמוּנִים עַל הָהוֹרָאָה וְהַחֲוִינוּךְ, וְרַק אַחַר כֵּךְ תַּחֲזוּר וְתִדּוֹן בְּהַצְעַת כְּלָלִי כְּתִיב הַמוּנָשָׁת לְפָנָיָה. לְפִי הַבְּנֵתִי הַמְּצִיאוֹת מַחִיִּיבַת שְׁתֵּי מַעֲרֻכּוֹת כְּתִיב, אֲךָ לֹא בְּמַעֲמַד חוֹבָה שׁוּוּהָ. הַצְּעָתִי הַזֶּה, שֶׁכֵּל דְּרֵךְ כְּתִיב שְׁאִינוֹ מְנוֹקֵד נִיְקוּד דְּקְדוּקִי מְלֵא לֹא תִהְיֶה אֲלֵא כְּדֵרֵךְ שֶׁל הַקְּלָה, וְלֹא תִיֻקְבַע כְּכִלָּל מַחִיִּיב אֲלֵא כְּהַמְּלָצָה.

הָא' קוֹטְשֶׁר: הָא' בְּנִי-חַיִּים הָעִיר בְּדַבְּרִיו, שֶׁהוּא תִמָּה, שֶׁלֹּא דָנָה הוּוֹעֵדָה בְּהַצְעָה שְׁלִישִׁית: כְּתִיב מְלֵא בְּנִיְקוּד מְלֵא.

לְפָנַי שָׁנָה בְּעָרֵךְ נוֹדַע לִנּוֹ, שׁוּוֹעֵדָה מִטַּעַם מִשְׁרַד הַחֲוִינוּךְ דָּנָה בְּכְתִיב שְׁבַסְפְּרֵי הַלִּימוּד וּשְׁבַהוֹרָאָה בְּבֵית הַסֵּפֶר. כְּתַבְתִּי אֶל מִשְׁרַד הַחֲוִינוּךְ, וּבִיקְשֵׁתִי בְּמַכְתְּבִי שֶׁלֹּא יוֹחֲלֵט דְּבַר, עַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה הַחֲלֻטָּה שֶׁל הָאֲקָדְמִיָּה בְּעֵינַי. הוֹשֵׁב לִי, שֶׁאֲכֵן כֵּן יִיעֲשֶׂה. עַדִּיין לֹא יִדְעוּנוֹ אֶת טִיב הַהַצְּעוֹת הַנְּדוּנוֹת שֶׁם, לְפָנַי חוֹדְשִׁים. כְּשִׁסִּימְנוֹ אֶת הַדִּיּוֹן בּוֹוֹעֲדָתֵנוּ, הִגִּיעָה אֵלָי הַזְּמָנָה לִישִׁיבָה מִטַּעַם הַמּוֹכִירוֹת הַפִּדְגוּגִית שֶׁל מִשְׁרַד הַחֲוִינוּךְ, וּבָה נִתְבַּרְרָה, שְׁאִין הַעֲנִיין הַנְּדוּן נֹוֹעַ בְּעֵינַי הָאֲקָדְמִיָּה כְּלָל. אֲשֶׁר לְכְּתִיב גּוֹפּוֹ, הֵרִי הֵם מְקַבְּלִים אֶת מְנַהֲגָה שֶׁל הָאֲקָדְמִיָּה בְּרַנַּע הַזֶּה וְאֵת כֹּל מָה שֶׁהִיא עֲתִידָה לְהַחֲלִיט בְּעַתִּיד. הַשְּׁאֵלָה שְׁנְדוּנָה שֶׁם אִינָה אֲלֵא שְׁאֵלָה דִּידְקָטִית אוֹ פִּדְגוּגִית, הֵינּוּ אִם יֵשׁ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכְתִיב הַזֶּה גַּם בְּכִיתוֹת א-ד בְּתוֹסַפַּת נִיְקוּד מְלֵא, אוֹ שִׁישׁ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִיתוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת הָאֵלֶּה בְּכְתִיב חֲסֵר (הַדְּקוּדִקִּי) בְּנִיְקוּד הַמְּלֵא. אִישׁ לֹא הִצִּיעַ אֶת הַכְּתִיב הַמְּלֵא בְּנִיְקוּד מְלֵא כְּדֵרֵךְ כְּתִיב לְאַחַר כִּיתָה ד'.

אוֹלָם כֹּל הַשְּׁאֵלָה שֶׁל סְפָרֵי לִימוּד אִינָה עֲנִיין לְשְׁאֵלָה שְׁאִנּוּ מְבִיאִים אוֹתָהּ כֵּאֵן. עֲלִינוּ לְקַבּוֹעַ אֶת הָעַקְרוֹנוֹת וְאֵת הַפְּרָטִים שֶׁל הַכְּתִיב הַמְּלֵא וְשֶׁל הַכְּתִיב חֲסֵר. בְּאִיזוֹ כִּיתָה יִלְמְדוּ כְּתִיב זֶה, וּבְאִיזוֹ כִּיתָה כְּתִיב אַחֵר – אִין זֶה עֲנִינּוּ. אִם יִפְנוּ אֶל הָאֲקָדְמִיָּה וְיִרְצוּ לְקַבֵּל אֶת דַּעַתָּה בְּעֵינַי נִיְקוּד סְפָרֵי הַלִּימוּד, הַנְּכַתְּבִים בְּכְתִיב הַמְּלֵא, נְצַטְרֵךְ לְדוֹן בְּדַבְּרֵי, שֶׁכֵּן פִּירוּשָׁה שֶׁל הַצְּעָה זֶה הוּא עֲקִירַת הַכְּתִיב הַדְּקוּדִקִּי. אֲךָ כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא הוּוֹעֵלְתָה הַהַצְּעָה, אִין לָנוּ לְהַעֲלוֹתָהּ כֵּאֵן. אֲנּוּ נְחִלִּיט כִּיֻּצַּד יִיכְתְּבוּ הַדְּבָרִים, שֶׁלֹּא בְּנִיְקוּד, וְהֵם יַחֲלִיטוּ מְאִיזוֹ כִּיתָה וּמַעֲלָה יִנְהַג כְּתִיב זֶה.

הָא' בְּנִי-נּוֹן: אֲנִי מְצַטְרֵף לְדַבְּרֵי הַתּוֹדָה לוֹוֹעֵדָה, שֶׁאֲמַר הָא' בְּנִי-חַיִּים. אֲנִי בְּטוֹחַ, שְׁנַעֲשֶׂתָה שֶׁם עֲבוּדָה גְּדוּלָה. וְאוּלַי נַעֲשֶׂה עוֹלוֹ לְחַבְרֵי הוּוֹעֵדָה, אִם מְאִשִּׁימִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא עֲשֶׂתָה אֶת מָה שֶׁלֹּא הוּוֹטֵל עָלֶיהָ. הוּוֹטֵל עָלֶיהָ לְחַפֵּשׁ כְּלָלִים לְכְּתִיב חֲסֵר הַנִּיְקוּד, לְפִי כִּיּוֹן הַנְּחִיּוֹת שֶׁל כְּתִיב

ועד הלשון, מתוך נטייה לפשט את הכללים הנובעים מהנחיות אלה, וההנחיות שניתנו היו מגבילות ומצמצמות.

חברי הוועדה עשו לפשוט הכללים. צודק הא' בן-חיים, שההצעה לקויה לא יותר ולא פחות מן ההצעה של ועד הלשון. אבל מה שלא נדרש מן הוועדה, אי אפשר לדרוש עכשיו. אך חייב אני להתנגד לגישתו של פרופ' קוטשר, בתבועו מאתנו החלטה מהירה בכיוון הצעותיה של הוועדה, משום שאנו עומדים בלחץ שר החינוך בכבודו ובעצמו. הוא תיאר את הצפוי לנו, אם לא נאשר את הצעת הוועדה.

לפיכך אני מציע, שנפריד קודם כול את דיונו מן השאלה, מה תהיה תשובתנו למשרד החינוך. ניתן תשובה זמנית. והדיון בעצם שאלת הכתיב ימשך בכל היסודיות, עד שניע להחלטה, שתתקבל על הדעת כהלכה לדורות. מן הראוי להשיב למשרד החינוך, כי הכתיב המחייב היחיד הוא הכתיב הדקדוקי, המנוקד.

בשאלה המעשית, מה לעשות בכיתות ה-ח, אני מציע אותו הכתיב הדקדוקי בניקוד חלקי. אבל אם תיראה בעיניכם יותר עמדתו של הא' בן-חיים, לא אתנגד, שלפי שעה נורה להשתמש בדרך של הקלה גם באמות קריאה וגם בניקוד חלקי. וטוב שיעשה במציאות הניסיון של ניקוד חלקי בספרי לימוד. דבר זה עשוי לסייע בכיתות ה-ח להתגבר על קשיי הקריאה.

מכל מקום תהיה זו רק המלצה, ולפי שעה, כיוון שלפי שעה אין האקדמיה רואה מקום לקבוע כללי כתיב אחר, מלבד הכתיב הדקדוקי המנוקד.

ואשר לגופה של ההצעה – את עיקר הביקורת צריך לכוון לא נגד הוועדה הזאת, כי אם נגד העיקרון של כתיב חסר הניקוד, כלומר נגד כל הצעה של כתיב מלא במקום המנוקד, ובכלל זה גם הצעת ועד הלשון. כתיב זה סותר את הכתיב הדקדוקי, והוא מרחיק את הקורא ממנו ומרגיל אותו לשתי רשויות נפרדות. מציאות זו ראה משרד החינוך, כשפנה לאקדמיה בקריאתו "הבו לנו כתיב אחד". הוא ביקש לפטור את ילדינו מן השניות שבפרשת הכתיב. והואיל וצדק הא' בן-חיים, ואין לנו כל בסיס בטוח וזלת הכתיב הדקדוקי המנוקד – אין אנו רשאים להחליט על שום תחליף. כל הצעה של כתיב בלתי מנוקד תרחיק את הקורא העברי מחזונו של הניקוד ותשכיח מלבו את שיטת הניקוד (זו השיטה החוקית היחידה) ואת ידיעתה יותר ויותר. בכך רואה אני שגיאה יסודית.

השגיאה האחרת בכל הצעה כעין זאת היא, שהקורא עברית בשיטת כתיב מלא שרוי תמיד בחוסר ודאות. אין כאן כל נפקא מינה, אם מספר הטעויות הוא כזה או כזה. גם אם במחקרים סטטיסטיים נוכחו או ייווכחו, שמספר הטעויות לפי הצעה זו מצומצם יותר, מכל מקום הקורא עברית בכתיב בלתי מנוקד מתרגל לכך, שהתנועות אינן מעלות ואינן מורידות. זוהי המציאות עכשיו. בכל לשון נוטים להחטיף את התנועות בקריאה רהוטה, אך התנועות כשלעצמן ידועות ומודעות, התלמידים הקוראים עברית קוראים, כאילו אין בכלל תנועות קיימות בתודעתם. למשל, השומע "ינעלו השערים" יחוש, שאין הקורא נותן דעתו על התנועות בכלל (וי"ד בשווא או בחירק? נו"ן בשווא או בפתח או בקמ"ץ?) ואותו חוסר הודאות הוא שגורם לשיבוש הלשון. הא' קוטשר אמר, שאין הכתיב יכול להיות אמצעי לשיפור הלשון; אבל אין הוא צריך להיות אמצעי לשיבוש הלשון.

אצביע רק על דוגמאות בודדות. משכילים ויודעי לשון המדייקים בלשון (כמובן, במידה שבעל השכלה כללית יכול וחיוב לדעת ולדייק), מדברים על "היִתְסִים שבין זה לזה" ועל "היִשְׁנים לימודיים", ולא משום שלא למדו את הלשון, אלא משום שהורחקה מהם חזות המלה המנוקדת.

הא' בן-חיים דיבר על פֶּעַל-פִּעַל (חסר ומלא). הכתיב המקובל, פועל בו"ו, הוא שגורר את התמונה הגראפית פועלו, והוא שגורר גם את הנטייה לקרוא ולומר פִּעְלִים, פִּעְלוֹ (מלשון

פֶּעַל !), ושני השמות מתערבים לחלוטין בתודעת העם, משום שהתודעה הלשונית מתחזקת ע"י התמונה הגראפית. אם אין יודע, מה משקלה של המלה בעיה, בְּעִיָּה או בְּעִיָּה, הרי זה משום שתמונה זו נקלטת בלא תודעת התנועות. אני מסתפק בשלוש דוגמאות אלה, כדי להראות, שחוסר הוודאות בתנועות הוא גורם רציני לשיבוש הלשון. שיטת הכתיב חסר-הניקוד (והצעת הוועדה בכלל זו) גם בלתי-יעילה היא בשל היעדר התנועות באותיות השימוש בכל"ם, בה"א הידיעה, כו"ו החיבור ובש"ן הזיקה, שהרי ברוב המלים יטעה הקורא, כי מרבית המלים בכל טקסט נזקקות לאותיות אלה. לא אדבר על חוסר ההיגיון של כללים שבהצעות מסוג זה, כמו אייבש, תייבש בשתי יוד"ים, וכן ייבש בשתי יוד"ים (!), וכמובן אף ייבש בשתי יוד"ים, גם בחוסר ההיגיון נפסלת כל הצעה מסוג זה.

עלינו לשוב ולדון על דרך של כתיב, אשר יתקרב אל הכתיב הדקדוקי המנוקד. שוב אני מציע הצעה של ניקוד חלקי לפי שיטה. ואם תהיה השעה כשרה לכך – אשוב ואומר דעתי.

הא' בן-חיים : לא הייתה כוונתי לומר, שהוועדה התעלמה בזדון מן הדרכים הנוספות.

הא' שירמן : הייתי חבר בוועדה הראשונה שהקימה האקדמיה לעניין הכתיב. כל ועדה שהייתה עד כה הציעה את הצעותיה על בסיס קיום של שני כתיבים (מנוקד ולא-מנוקד), וחשבתני גם אני באותה שעה, שאולי ייתכן להקל על הקריאה ע"י הנהגת כתיב מלא ביותר. ברם, כל ההצעות הקודמות נדחו, משום שהן סתרו את הכתיב המקובל, ואכן אי אפשר להגיע לידי שוויון בין שני הכתיבים הנ"ל. על כן הצעתי היא הפעם, כי נחזור אל הכתיב המקראי. קודם נצטרך, כמובן, להסדירו, לקבוע לגבי כללים אחידים ולהתיר את המקסימום של מלא, האפשרי בו לפי המקורות. להשלמת הדבר נדרוש גם את ניקוד האותיות הראשונות של המלים בהתאם לניסיון ששמענו עליו. לפי זה לא יהיה הבדל בין "שלד" המלה שבניקוד ושבלעדיו. מודה אני, שהשימוש בכתיב העברי הלא-מנוקד יהיה קשה למדיי. אבל מצויות גם שפות אחרות – למשל הצרפתית והאנגלית – שכתיבן וקריאתן קשים ביותר. לא נוכל להידמות לאומות המאושרות, שאצלן קרוב הכתיב להביע את ההגייה על פשוטה ודיוקה, כוונתי לספרדים, לאיטלקים, לרוסים וכו'.

הא' דותן : שני דברים רוצה אני להבהיר, מאחר שהייתי מזכיר הוועדה.

האחד : מה הוא ההבדל שבין הצעה זו לבין הכתיב חסר הניקוד של ועד הלשון משנת

תש"ח?

שני הבדלים עקרוניים יש, והוועדה עמדה עליהם :

א. פישוט הכללים וצמצום מספר החריגים ;

ב. מעבר לטרמינולוגיה ידועה ומובנת יותר לכותב עברית. כוונתי, החלפת הטרמינולוגיה המסובכת – שווא נח, שווא נע ; דגש חזק, דגש קל ; תנועה שמשנתה ושאינה משנתה – למנוחים ברורים יותר, מורפולוגיים, שכל אדם שלמד משהו בדקדוק יש לו מושג בהם ; כל אדם יודע, מה זה עבר ומה זה עתיד, מה זה בניין התפעל ומה זה בניין פיעל, וזהו מה שנדרש ממנו, כדי שיוכל להבין את הכללים ולהשתמש בהם.

זהו כל ההבדל שבין הצעת הוועדה לבין כללי ועד הלשון. הוועדה לא נטלה על עצמה לחדש בהצעתה.

השני : רוצה אני לתקן פרט שנאמר כאן שלא כדיוקו : אין כאן הצעה לכתוב כו"ו חלומה. ואין כאן שכחה או טעות ; הדבר נעשה בכוונה למעט בנקודות. השימוש ברור : כו"ו סתם פירושה תנועת ו, כו"ו שרוקה פירושה תנועת ו, בתנאי שהעיצור נכתב כו"ו כפולה.

ועתה לגופם של הדברים. סבור אני, שעלינו להפריד בין הוויכוח על פרטים ובין הדיון העקרוני הכללי.

הא' בן-חיים הביא צורות בודדות, ואפשר להוסיף עליהן. בכל הצעת כתיב תהיינה תמיד אפשרויות כאלה. ואני מציע שלא ניכנס לדיון בפרטי הצעה כזאת. אבל היום עלינו להחליט, אם יש מקום להציע הצעה כלשהי.

וכאן אני מגיע לטענה שהושמעה, שהוועדה התעלמה מן התוצאה הנובעת מהצעתה – שיהיו לעברית שני כתיבים.

הוועדה לא התעלמה, אלא קיבלה הנחיות מן המליאה בישיבה ס' (כ"ט שבט תשכ"ד). כשהציג היו"ר, הא' בן-חיים, את השאלה "מי בעד זה, שהאקדמיה תיתן לוועדה שתקום הנחיה לעבד הלכות בכתיב העברי, שיהיו בו גם להבא שתי שיטות, הכתיב המנוקד והלא-מנוקד?" – הוחלט בהצבעה "על קיום כתיב מנוקד וכתיב בלתי מנוקד". זו לשון זיכרון הדברים מאותה ישיבה.

אין מקום לדון, אם טוב עשתה הוועדה. אתם ציוויתם עליה, ואת דברכם עשתה. כלום אפשר לה לאקדמיה לקבוע הלכה? – שואל הא' בן-חיים. כלום הכללים הם שעושים את הקריאה לקלה יותר? ייתכן שלא. אבל הם קובעים כתיב אחד. כל ההצעות שהושמעו כאן – כגון המלצה על דרכי הקלה, ניקוד חלקי – פירושם הפקר, אנדרלמוסיה. כותבים בעיתונות ובספרים איש הישר בעיניו. יש שתי אפשרויות: או קביעת כתיבה של כל מלה לחוד, או קביעת כללים לכתיב.

איני סבור, שהצעת כתיב תוכל לעשות את הקריאה קלה יותר, אבל היא תוכל להאחיד את הכתיב העברי המלא, הנהוג בלאו הכי.

דננו כאן באספקט הפדגוגי, והזכירו הפדגוגים כבעלי הדבר. איני חושב, שרק הם בעלי הדבר. אני חושב, שכל כותבי העברית הם בעלי הדבר. אני מזכיר כאן משלחת של האקדמיה שהשתתפו בה האדונים שלי, שלונסקי ואני, אל עורכי העיתונות כדי לבקש מהם עניין אחר. והם ביקשו "הבו לנו כתיב עברי ותעתיק עברי אחד!" גם הם בעלי הדבר.

השאלה הפדגוגית היא שאלה, וצריך להיוועץ במחנכים, כיצד יש להנהיג את הכתיב שדיברנו עליו. אבל אין מקום להתבטל בפני מורי הוראה של בית-הספר. גם כאן יושבים מורי הוראה. אני מציע, שמליאת האקדמיה תדון בהצעה המונחת לפניו בפרטיה, סעיף סעיף, תבחן את הדברים לגופם. הא' בן-חיים לא הלך, משום שחס על כבוד האקדמיה...

הא' בן-חיים: לא, אלא משום שלא הוסמכתי לכך כאן.

הא' דותן: אני סבור, שיש לחוס על הכתיב העברי, יותר משאנו חסים על כבוד האקדמיה. מסכים אני, שיהיו לעברית שני כתיבים, אבל לא עשרים כתיבים. כל ההצעות שהושמעו פירושו אנדרלמוסיה. ואנן – בהפקרא לא ניחא לן.

הא' בנעט: כשקראתי את הצעתה של הוועדה האחרונה, הייתי מאוכזב מאוד, בייחוד בגלל התריגים הרבים שבה. לא היה ידוע לי, שהוועדה הייתה מוגבלת בתחום תיקונים לכללי ועד הלשון, ולפיכך לא היא אשמה בעניות מסקנותיה. אבל היה לי הרושם, שאין זה מעשי לטובת העניין, גם לא נאה לאקדמיה, לגמור את שאלת הכתיב העברי בפתרון חלש עד כדי כך. לפי דעתי צריכים לחזור אל פתרונות ראדיקליים יותר ופשוטים יותר. אני בעצם עד היום חסיד של הצעת הוועדה הראשונה. היה בדעתי להזכיר הצעה שנשלחה לי לפני שבועיים או שלושה, של הרופא ד"ר בן-טובים. ההצעה משתדלת ללכת בדרכי המסורת, אבל במקום סימני התנועות של המסורת היא משתמשת בסימנים אחרים, והיא עדיפה מהצעת הוועדה הראשונה בזה, שצורתה החיצונית של המלה בדרך ההצעה ההיא כמעט שווה לצורה המסורתית, ועל כן היא עשויה להתקבל יותר על דעת הדבקים במסורת, וזה לפי שסימניה הם קווים קצרים שאפשר להכניסם בין האותיות ברוחב של רבע אות בערך. אולם אין הצעה זו

מבדילה בין קמץ לפתח, שרוב הקהל אינו בקי בכך, ולכך התכוונה גם הצעת הוועדה הראשונה.

לעומת זאת היא מביאה דבר, שנראה לי אבסורדי במובן מה – היא אינה קובעת כל סימן לציין התנועה a (קמץ או פתח). לפי זה כל מקום שאין סימן לתנועה או לשווא, הרי זה a (קמץ או פתח). ולעומת זה היא קובעת שווא, כדי לציין חוסר התנועה באמצע המלה, ורק השווא הנח של סוף המלה בא ללא סימן. ציון האפס בסימן עם ויתור על סימן בשביל היש סותר את ההיגיון ואת רגש הקורא באופן קשה ביותר, אע"פ שיש בזה חיסכון.

דומני שאפשר לתקן את השיטה הזאת ע"י שימוש בסמליה באופן הגיוני יותר. אבל אינני רוצה להיכנס לפרטים, ואינני מציע היום אלא שנשוב ונחשוב, אם אי אפשר לשכך במקצת את הרגש של הקורא המסורתי באמצעות שיטה מעין הנ"ל, שמשאירה את תמונת המלה, ולקבל את המעלה הגדולה של ניקוד שלם במידה התואמת צרכיו ויכולתו של האדם הפשוט, היודע את הלשון בדרך כלל, אבל לא בפרטיה. אמנם אין לי תקווה רבה, שהצעה כזו תתקבל.

הא' ייבין: שמחתי, כי הא' דותן דיבר לפניי, שכן חסך ממני טיפול בשתי נקודות: שאין מטיילים על ועדה הוראות, ואח"כ טוענים עליה, שפעלה לפי הוראות אלה. והוא גם השכיל להסביר, מהו ההבדל הגדול שבין הצעת הוועדה להצעותיהן של כל הוועדות שקדמו לה. ואילו לדברי הא' קוטר רצוני להוסיף, כי תמיד טענו המורים: תנו לנו כתיב אחד, ולא שניים! דומני, כי כולנו משוחזרים בדעה, שאין פתרון יסודי לבעיית הכתיב אלא אם תוכנסנה התנועות לשורה, אבל הרגשתי והרגשתי רבים, כי בתנאים של היום אין תיקון זה ניתן לביצוע. רק מתוך כתיב כזה ילמדו הקוראים לכתוב ולבטא נכונה. אם לא כן, אין להעמיס על הכתיב מה שאינו מסוגל כלל לעשות. כי על מה אנו מתווכחים? על הכתיב החסר? וכי יש כתיב חסר אחיד? המלה תולדות נכתבת במקרא בארבעה אופנים: תלדת, תולדת, תולדות, תולדות; איפה כאן הכתיב החסר הקבוע? וכיצד עליי לכתוב: מנחה או מנוחה?

הא' בן-גון: דובר על הכתיב החסר הדקדוקי. כלומר על הכתיב החסר, שנקבע בשעתו ככתיב המחייב את בתי-הספר ואת הכתיבה העברית המנוקדת, והוא אחיד.

הא' ייבין: הרי זאת שאלתי: כיצד לכתוב "תולדות" או "מנוחה" לפי הכתיב החסר?

הא' בן-גון: כפי שקבעו לפי הדקדוק.

הא' ייבין: כלום הדקדוק קבע? ומדוע נקפיד רק על הדקדוק בכתיב? וכי אנו מקפידים על כללי הדקדוק בעניינים אחרים? בעברית אין מלות אנקליטיות חוץ מן ה"מילית" אפוא. ואף כאן יש מקום לספק, אם זו מילית אנקליטית. מכל-מקום הכול אומרים, ויש גם כותבים: "הוא הלך אבל". לפי התחביר יש לכתוב "כי ילך איש", והכול כותבים "כי איש ילך".

הא' בן-גון: מי כותב כך?

הא' ייבין: חמש עשרה שנה הייתי עורך; ודרכי כתיבה כאלה מצאתי בכתיבי היד; וכשתיקנתי, עוד באו עליי המחברים בטרוניה. איש לא הוכיח עדיין, מהו הכתיב הדקדוקי. ועוד זאת, מתעלמים מכך, שהכתיב נועד גם לכתיבה, ולא רק להדפסה ולקריאה. ומי זה יטרח לנקד את אשר הוא כותב? ומה דין הכתיבה במכונת כתיבה? ואם נחייב כתיבה מנוקדת, הרי רק גרבה בורים, שכן אין יודעים, ודומני שגם אין מלמדים ניקוד נכון, והקורא שאינו יודע רק ישתבש בקריאה כזאת. הרי רבים אפילו יודעי עברית האומרים "צורפת, תכנית". וכששאלתי את אחד האומרים "צורפת": "האם זה קמץ קטן או קמץ גדול?" אמר בוודאות: "קמץ קטן"; ושאלתי: "ואם כך, הרי זו הברה סגורה, והיית צריך לאמור צרפת"; אז הודה לי, כי אכן

ההבדל שבין שני הכתיבים. אני מציע אפוא, שנסיר מעל סדר היום את הצעת הוועדה.

הא' אירמאי: סנט הטכניון בחיפה דן לפני חמש שנים בכך, אם פרסומי הטכניון צריכים להידפס בכתיב הנוהג באקדמיה. בהיעדר קו מנחה ומחייב מטעם האקדמיה הוחלט, כי לפי שעה כל מורה יכתוב לפי דרכו. השנה הסכימה הנהלת הטכניון לקבל את מרותן של החלטות האקדמיה, וקיוויתי להביא לפנייה את ההצעה שהובאה לפנינו או כל הצעה אחרת שתתקבל. אולם לאור הדיון בישיבה זו דומני, ששוב אצטרך לבוא לפני הנהלת הטכניון ולומר: אין דברים בפני לומר לכם.

רבותיי, תנו דעתכם על מראה פני הדברים. אני מתקשה לקרוא מה שהבריות כותבים. בכתיבתם של אנשים משכילים משמשים בערבוביה גמורה, ולפעמים במלים סמוכות זו לזו, כתיבים שונים ומנוגדים זה לזה מן הקצה אל הקצה. בבית-הספר חמור העניין עוד יותר. ברי לי, שאדם שאינו כותב כתיבה בכתיב אחיד, הרי שמשוהו בתהליכי חשיבתו אינו כשורה. וסכנה היא לדור. ועוד סכנה קיימת, שמא האקדמיה לא תמלא את תפקידה כגוף המוסמך לקבוע את פני הלשון. אחרים יעצבו את דמותה, וייתכן שיקבעו דרך קלוקלת, עד שלא יהיה מנוס מפתרון רדיקלי, ותיפרץ הפרצה לפני האל"ף-בית הלטיני. החלטה שלא להחליט עלולה להיות הרת אסון.

הא' בן-חיים: גם משום שלא נתמצה הדיון עד תומו וגם משום מיעוט החברים, לאחר שאחדים ממשתפי הישיבה כבר עזבוה – לא נוכל לקבל כל החלטה היום, אלא זאת: להביע תודתנו לוועדה, שטרחה הרבה כדי להביא לפנינו את מסקנותיה.

הישיבה השבעים ותשע

ביום ט' בניסן תשכ"ז, בשעות 4-7 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: חבר-הכבוד הא' חיים הזו.
 החברים האדונים אברמסון, בלאו, בן-חיים, בן-נון, ברנגרין, ייבין, מירסקי, סדן, עגנון, קוטשר, שירמן, שלי.
 החברים היועצים האדונים קרוא, קריב, שבטיאל.
 המנהל האמרכלי הא' בן-מנחם.
 חברי המזכירות: הגברות בהט, גרשטר, קלאר ורייך והאדונים איתן, אסטרן, בנדויד, מדין, מירקין.
 אורחים: בני משפחת ברקוביץ – הגברות כהנא ועו"ד כהנא, הגברות אנינסקי, ארן והזו.
 הצטרפו על היעדרם: האדונים אירמאי, מורג, מלצר, רוזנטל, ריבלין.
 האדונים דותן ורבין בחו"ל.

- סדר היום: א. דברי אזכרה לחברים יצחק דב ברקוביץ ז"ל ויצחק פרץ ז"ל
 ב. בחירת ועדה להכנת בחירתם של חברים
 ג. אישור מונחי הימאות, פרק י"א – מונחי כלי הרמה באניות
 ד. כללים בנוטיית השם – תיקון לכללי הפתח
 ה. כללים בנוטיית השם – החולם.

א. הא' בן-חיים: לדאבון לב כולנו גם ישיבת מליאה זו היא בסממן של אבל. אנו אבלים על הסתלקותו של חבר הכבוד של האקדמיה הסופר הדגול יצחק דב ברקוביץ ויכרונו לברכה.